

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

2019

Mira Mikkonen

VARHAISKASVATUKSEN
OPETTAJIEN NÄKEMYKSIÄ
VARHAISKASVATUS-
PALVELUISTA
ENNALTAEHKÄISEVÄNÄ
LASTENSUOJELUNA

Mira Mikkonen

VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN NÄKEMYKSIÄ VARHAISKASVATUS- PALVELUISTA ENNALTAEHKÄISEVÄNÄ LASTENSUOJELUNA

Tämä opinnäytetyö käsittelee ennaltaehkäisevää lastensuojelua kunnallisten varhaiskasvatuspalveluiden kontekstissa. Tavoitteena on saada tietoa, kuinka lasta ja perhettä voidaan tukea varhaiskasvatuksessa sekä toiminnasta tilanteissa, joissa työntekijät huomaavat lapsen hyvinvointiin vaikuttavia ongelmia. Lastensuojelun painopistettä halutaan siirtää ennaltaehkäiseviin palveluihin. Tutkielma välittää varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökantoja tähän tavoitteeseen.

Tutkielman aineisto on laadullinen ja muodostuu varhaiskasvatuksen opettajien yhdestä ryhmähaastattelusta ja neljästä yksilöhaastattelusta. Opettajat työskentelevät päiväkodin lapsiryhmissä, päivähoitoyksikön johtajana tai avoimissa varhaiskasvatuspalveluissa. Aineiston analyysissä on käytetty teemoittelua ja tyypittelyä.

Opinnäytetyön mukaan ennaltaehkäisevä lastensuojelu varhaiskasvatuksessa koostuu lapsen turvallisesta kasvuympäristöstä ja turvallisista aikuisista. Siihen sisältyy lisäksi lapsen käytöksen päivittäinen havainnointi, joka mahdollistaa varhaisen ongelmiin puuttumisen. Lapsen käytöksessä ja olemuksessa näkyvät kaikenlaiset muutokset perheessä.

Aineiston pohjalta varhaiskasvatuksessa on olemassa toimintamallit huolen puheeksiottoon. Huolesta keskustellaan päivähoitoyksikössä työntekijöiden kesken ja lapsen vanhempien kanssa. Perheiden eteenpäin ohjaus tapahtuu ensisijaisesti kasvatus- ja perheneuvolaan. Varhaiskasvatukseen toivottaisiin perheiden kanssa työskentelyyn keskittyvää työntekijää, jolloin lasta ja vanhempia voitaisiin tukea nykyistä paremmin päivähoitoyksiköissä.

Tutkielman perusteella lastensuojeluilmoitus tehdään heti lapsen ollessa välittömässä vaarassa. Lapsen kasvun ja kehityksen ollessa vähemmän uhattuna käytetään enemmän harkintaa. Perheen auttamiseksi kokeillaan ensin muita keinoja ennen turvautumista lastensuojeluun. Lastensuojelun kanssa yhteistyö on vähäistä. Varhaiskasvatus ja lastensuojelu ilmenevät erillisinä instituutioita, jotka eivät tunne toisiaan. Varhaiskasvatuksen opettajat tahtovat lastensuojelulta ennen muuta tiedonvaihtoa asiakkaana olevan lapsen asioissa. Näin lasta voitaisiin tukea tehokkaammin varhaiskasvatuspalveluissa.

ASIASANAT:

varhaiskasvatus, ennaltaehkäisevä lastensuojelu, ilmoitusvelvollisuus

BACHELOR'S / | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of social services

2019 | 40 of pages, 2 of pages in appendices

Mira Mikkonen

KINDERGARTEN TEACHERS'S OPINIONS ABOUT PREVENTIVE CHILD WELFARE IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION SERVICES

This thesis examines preventive child welfare in context of municipal early childhood education services. The object of this study is to gain information about how to support a child and a family in early childhood education services and how the professionals work in situations when they notice problems that affect the child's wellbeing. Child welfare services are willing to remove the main focus to preventive services. This study offers a view to that aim from a viewpoint of employees in early childhood education services.

The data of this study is qualitative and consist of one kindergarten teachers's group interview and four other interviews. Teachers work in kindergarten or in open early childhood education services or as a manager. The data is analyzed by organize the data in themes and triage in typical paradigms.

According to this thesis preventive child welfare in early childhood education services contains secure environment for children to grow. It also includes child's behavior daily observation that allows to intervene early to the problems. All kinds of changes in family life can be seen in the child's appearance and behavior.

According to data there is a standard of an early intervention in cases when teachers have notice problems. Problems are discussed in kindergarten and with the child's parents. The family is guided forward to the child guidance clinic as a rule. There are hopes by the teachers to get an extra employee to kindergarten who is focused only to work with families. So the child and the parents would get even more support in kindergartens.

According to this study duty to notify is used without delay in cases when the child is in immediate danger. When the child's normal growth and development is in risk but the risk is low the teachers spend more time before they act. The family gets support from kindergarten and health services before the teachers use their duty to notify. Co-operation with child welfare services is minor. Early childhood education services and child welfare services seem to be two separate institutions who do not be in touch. Kindergarten teachers make a wish to have a smooth communication in both ways when the child is in kindergarten and is also a client in child welfare services. That would help teachers to support the child in more effective way.

KEYWORDS:

early childhood education, preventive child welfare, duty to notify

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
ALLE KOULUIKÄISET LAPSET TURUN KAUPUNGISSA	8
1.1 Turun varhaiskasvatuspalvelut	8
1.2 Ehkäisevä työ korostuu	9
1.3 Keskeisiä käsitteitä	9
2 VARHAISKASVATUS ENNALTAEHKÄISEVÄNÄ LASTENSUOJELUNA	12
2.1 Keskustelua varhaiskasvatuspalveluihin liittyen	12
2.2 Lapsen tukeminen ja yhteistyö vanhempien kanssa	15
2.3 Huoli lapsesta	18
2.4 Ilmoitusvelvollisuus	22
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	24
3.1 Tutkimusmenetelmä	25
3.2 Aineiston keruu	26
3.3 Aineiston analyysi	27
4 TULOKSET	31
4.1 Turvallisuutta lapselle	31
4.2 Lapsen turvallisuus uhattuna	33
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	37
5.1 Ennaltaehkäisevä lastensuojelu varhaiskasvatuspalveluissa	37
5.2 Jatkotutkimusaiheet, luotettavuus ja eettisyys	39
5.3 Ammatillinen kasvu	41
LÄHTEET	43

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa

Liite 2. Haastattelun teemat & Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Kaikista kotitalouksista lapsiperheiden osuus oli 38,5 % vuoden 2017 lopussa ja määrä on pysynyt samansuuruisena muutaman viimeisen vuoden ajan (Perhetilasto 2018). Valtaosa suomalaislapsista on hyvinvoivaa, mutta pikkuinen määrä lapsiperheistä kohtaa kumuloitunutta vakavaa huonovointisuutta. Silti myöskin tavanomaisten perheiden työelämässä mukana olevat vanhemmat tuntevat, ettei aikaa ole riittävästi ja kantavat huolta kuormittumisestaan. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2014.) Lastensuojeluilmoitukset ovat kasvaneet ja 0-17-vuotiaista lapsista noin seitsemästä prosentista tehtiin lastensuojeluilmoitus vuoden 2017 aikana (Lastensuojelutilasto 2018).

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM), Hyvinvointia useammille – Lasten ja nuorten palvelut uu-distuvat, lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan loppuraportin (2013) mukaan lapsesta huolehtivien ihmisten hyvinvoinnilla ja elämän olosuhteilla on suora ja ratkaiseva yhteys lapsen hyvinvoinnille ja terveydelle. Kehitysympäristöjen tärkeyden oivaltaminen lasten hyvinvoinnille on voimistunut. Näihin lukeutuvat vanhempien ja kodin ohessa varhaiskasvatus, koulu sekä ympäristöt, joissa lapset viettävät vapaa-aikaansa. (Paananen, Ristikari & Gissler 2013, 13.)

Varhaislapsuus tulisi nostaa ensisijaiseksi prioriteetiksi, sillä tutkimusten valossa varhaislapsuuteen resursoinnista koituu paras tulos. Lasten hyvinvointiongelmien esiintyvyys riippuu vanhempien sosioekonomisesta statuksesta ja kouluttautuneisuudesta. Vaikeudet helposti polveutuvat seuraavalle sukupolvelle. Lapsuuden elinolot jättävät merkittävän jälkensä ihmisen hyvinvointiin kauaskantoisesti ja vaikuttavat yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Kehitysympäristöjen kielteisten asioiden valta lapsen kehitykseen on sitä vahvempi, mitä pienemmästä lapsesta on kyse. (Mts. 15, 17, 19.)

Varhaiskasvatus tavoittaa suuren osan alle kouluikäisistä lapsista. 1-6-vuotiaiden lasten varhaiskasvatukseen osallistumisprosentti oli vuonna 2017 noin 71 (THL 2018). 2017 kunnan kustantamaan kokoaikaiseen varhaiskasvatukseen otti osaa reilut 151 000 0-6-vuotiaista lasta (Varhaiskasvatustilasto 2018). Varhaiskasvatuksella on olennainen sija lapsen hyvinvoinnin turvaamisessa ja ajan tasainen tieto hänen perheensä arkielämästä. Varhaiskasvatuksessa tehdään vähemmän lastensuojeluilmoituksia verrattuna muihin viranomais-tahoihin. Esimerkiksi Helsingin kaupungissa laadittiin varhaiskasvatuksessa vain 1,8 prosenttia kaikista tehdyistä lastensuojeluilmoituksista vuonna 2011. (Lastensuojelun keskusliitto 2012.)

Tämän opinnäytetyön keskiössä on lapsi, hänen etunsa ja tarpeensa. Liikkeelle lähdetään ajatuksesta, että varhaiskasvatustalvet ovat osa lapsiperheiden palveluita ja siten jokaisella lapsella on oikeus niihin. Kyse ei ole vain pienen lapsen vanhempien mahdollisuudesta opiskella tai olla mukana työelämässä. Kyse on lapsen oikeudesta osallistua varhaiskasvatukseen. Yleisenä, kaikille pienten lasten perheille tarjottavana palveluna varhaiskasvatus on ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Työ keskittyy Turun kaupunkiin ja sen tuottamiin varhaiskasvatustalvetuihin. Yksityiset varhaiskasvatustalvet on rajattu pois. Rajauksen peusteluna on, että varhaiskasvatustalvetuiden järjestämisvastuu on kunnalla.

Mielenkiintoni aihetta kohtaan sai alkunsa tiedosta, että valtaosa lastensuojeluilmoituksista on poliisin ja koulun tekemiä. Lastensuojelu saa tietonsa mahdollisesti lastensuojelun tukitoimia tarvitsevista lapsista vain jonkin tahon yhteydenoton kautta. Lastensuojelulaki myös nimeää toimijat, joilla on ilmoitusvelvollisuus (Lastensuojelulaki 417/2007, 25§). Tutkielmassani haluan saada tietoa varhaiskasvatuksen työntekijöiden omista ajatuksista lapsen ja perheen tukemisesta varhaiskasvatuksessa ja kuulla heidän kerrontaansa ja kokemuksiaan toiminnasta tilanteissa, joissa työntekijällä herää huoli lapsesta. Varhaiskasvatus on osa päivittäistä elämää suurelle osalle pienten lasten perheistä, joten sen toiminta ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna sekä lapsen voinnin ja perheen tilanteen seuraamisen rooli on iso. Tässä kontekstissa varhainen puuttuminen mahdollistuu hyvin.

Turun kaupungin lapsiperhepalveluiden kehittämistyö tähtää edelleen yhä enenevässä määrin ehkäisemään ongelmia ennalta sekä tarttumaan lapsen ja perheen vaikeuksiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Opinnäytetyöni teoriaosuudessa käsittelen aihealuetta aikaisemmin tarkastelleita tutkimuksia ja niiden johtopäätöksiä. Kerron varhaiskasvatuksen roolista ennaltaehkäisevän lastensuojelun osana ja käsittelen huolen puheeksi ottoa. Opinnäytetyöni seuraava osuus on tutkimuksen tarkoituksesta ja toteutuksesta. Työni loppuosa kertoo tutkimuksen tuloksista ja johtopäätöksistä sekä sisältää arvioni tutkielman luotettavuudesta, eettisyydestä ja omasta oppimisprosessistani.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) eräs päämäärä on tarjota varhaista tukea ja apua lapsille, nuorille sekä heidän perheilleen aikaisempaa varhaisemmin ja ohjata toiminnan keskiöön universaalit, ennalta ehkäisevät talvet korjaavien talvetuiden sijaan (STM 2018,10). Tulevaisuudessa työntekijöiden varhaisen tunnistamisen vaatimukset kasvavat. Varhaiskasvatuksen ja muiden lapsiperheiden perustalvetuiden

roolit ennaltaehkäisevän lastensuojelun kentällä voimistuvat entisestään toimintakulttuurin pääpainon siirtyessä ehkäisevään työhön. Työni aihe on näin ollen ajankohtainen.

ALLE KOULUIKÄISET LAPSET TURUN KAUPUNGISSA

Kotitalouksia, joissa lapsia oli Turussa 35,7 % vuonna 2017 ja määrä on hiukan koko maan keskiarvoa alempana. Lapsiperheiden lukumäärä on pysynyt ennallaan viime vuodet. (Perhetilasto 2018.) Kokoaikaiseen kunnan kustantamaan varhaiskasvatukseen osallistui 0-6-vuotiaista 4481 lasta vuonna 2017. Määrä on kasvanut muutamaa edelliseen vuoteen verrattuna. (Varhaiskasvatustilasto 2018.)

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin isoimmat pulmat linkittyvät eriarvoistumiskehitykseen, jonka käynnistyminen alkaa raskausaikana ja esiintyy voimallisesti perheiden sosiaalisen luokan yhteydessä. Yksinhuoltajaperheitä on lapsiperheistä 27,5 %, joka on maan keskiarvoa enemmän. (Turun strateginen sopimus, hyvinvointitoimiala 2018, 2, 3.) 2017 tehtiin turkulaislapsista lastensuojeluilmoituksia lapsiväestön määrään suhteutettuna enemmän kuin Suomessa keskimäärin eli lähemmäs joka kymmenenestä lapsesta ja määrä kasvoi pariin edellisvuoteen nähden (Lastensuojelutilasto 2018).

1.1 Turun varhaiskasvatuspalvelut

Lasten lukumäärä kunnallisissa suomenkielisissä varhaiskasvatuspalveluissa on kuta kuinkin samalla tasolla aikaisempaan nähden. Alle kouluikäisen lapsiväestön osuus lisääntyi hillitysti vuonna 2018. Lasten varhaiskasvatukseen osallistuminen tosin on lisääntymään päin. 0-6 vuotiaiden muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien lasten määrä suurenee yhä rajusti. Asia tulee näkyviin varhaiskasvatuspalveluiden käytössä ja tarpeessa ohjata resursseja esimerkiksi suomen kielen oppimiseen. (Turun kaupungin operatiivinen sopimus 2018, 2.)

Varhaiskasvatusta toteutetaan päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja muussa varhaiskasvatuksessa. Muu varhaiskasvatus pitää sisällään avoimet päiväkodit, leikki puistot ja kerhot. Palveluntuottajina toimivat Turun kaupunki ja yksityiset palveluntuottajat. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatusyksikkö saattaa koostua yhdestä tai useasta päiväkodista taikka eri toimintamuodoista. (Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017,14.)

Kaupungin suomenkielinen varhaiskasvatus haarautuu eteläiseen ja pohjoiseen varhaiskasvatusalueeseen. Näillä kahdella alueella on 48 päivähoitoyksikköä. Turun

suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa tarjotaan lapsille osa- tai kokopäiväistä varhaiskasvatusta, ilta- ja ympärivuorokautista varhaiskasvatusta ja esiopetusta sekä täydentävää varhaiskasvatusta. Perhepäivähoidossa varhaiskasvatusta toteutetaan hoitajan omassa kodissa perhepäivähoitona tai kolmiperhepäivähoitona. Muussa varhaiskasvatuksessa on 28 leikkipuistoa eri osissa kaupunkia, kerhoja ja perhekerhoja myös seurakuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa yhteistyössä. (Turun kaupungin operatiivinen sopimus 2018, 1.)

1.2 Ehkäisevä työ korostuu

Turun kaupungin tilinpäätöksen (2017, 54, 57) mukaan perhe- ja sosiaalipalveluissa pääpaino on ollut ehkäisevässä työssä ja lastensuojelun rakennemuutoksessa. Täsmällisesti tarjotut ja oikein fokusoidut peruspalvelut ovat toimivaa ehkäisevää työtä. Oikeaan aikaan ja sopivalla asteella annettu palvelu pienentää tarvetta korjaaviin ja erityisiin palveluihin. (Turun kaupunki 2018.) Lastensuojeluun reagoidaan pääasiallisesti ennaltaehkäisevien toimien, perhetyön sekä avohuollon menettelytavoilla (Turun kaupungin toimintasuunnitelma 2016 – 2019).

Kaupungin palvelurakennetta tulee oikaista sillä tavoin, että hintava erityistyö ja korjaava työ laskevat ja toimintaa kohdistetaan ehkäisevään työhön. Panostettaessa hyvin ehkäiseviin ja tarkoituksenmukaisesti monialaisiin sekä yhteen sovitettuihin palveluihin muodostuu hyvinvointi- ja taloudellista etua. Palveluja pannaan täytäntöön pysyvässä ja kattavassa yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Toiminnan kohdistaminen ehkäisevään työhön merkitsee esimerkiksi perustason palveluiden lujittamista ja saavutettavuuden toimitavuutta, varhaista puuttumista ja varhaisempaa tuen antamista. Ehkäisevän työn korostamisessa ei sittenkään ole kysymys vain resursseista, vaan edellytyksenä on yhteistyön tehostaminen, osaamisen ja työn tekemisen tapojen hiominen ja ennen muuta muutos asennoitumistapaan ja toimintakulttuuriin. (Turun kaupungin toimintasuunnitelma 2017, 21, 57.)

1.3 Keskeisiä käsitteitä

Varhaiskasvatustilain mukaan: ”Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka” (Varhaiskasvatustilain 540/2018, 2§). Alle

kouluikäisille lapsille muodostuu vanhempainvapaan loputtua subjektiivinen oikeus kunnan organisoimaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuspalvelujen järjestämisvastuu kuuluu kunnalle, samoin yksityisen varhaiskasvatuksen valvontatehtävä. Osassa kuntia perhe voi hyödyntää varhaiskasvatuksen palveluseteliä ja valikoida kunnan hyväksynnän saaneiden yksityisten palveluntarjoajien piiristä mieleisensä varhaiskasvatuspaikan. Vanhemmat saattavat ottaa kunnallisen varhaiskasvatuspaikan tilalle myös Kansaneläkelaitoksen (KELA) yksityisen hoidon tuen yksityisen varhaiskasvatuspaikan toteuttamiseksi. (THL 2018.)

Lastensuojelulaki määrittää ehkäisevää lastensuojelua: ” Lastensuojelun lisäksi kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (30.12.2014/1302) Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa.” (Lastensuojelulaki 417/2007, 3 a§.)

Ehkäisevä lastensuojelu pitää sisällään kaikki ne toimenpiteet kunnan perus- ja erityispalveluissa, joilla lisätään ja varmistetaan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä vahvistetaan vanhemmuutta. Ehkäisevän lastensuojelun avulla lasten ja nuorten hyvinvointia voidaan edistää kasvuolosuhteita sekä lasten ja nuorten palveluita valvomalla ja parantamalla. Jokainen lasten ja perheiden parissa työskentelevä on vastuussa asiakkaidensa hyvinvoinnista ja tuen tarpeiden tunnistamisesta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kunnan tekemässä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa selostetaan ja tarkastellaan ehkäisevän lastensuojelun kokonaiskuvaa. Suunnitelma sisältää lisäksi arvioin peruspalveluiden resurssien tarpeesta. Kunnan tehtäviin kuuluu lasten ja nuorten kasvuolojen seuraaminen ja palvelujärjestelmän uudistaminen lapsen edun täyttämiseksi palveluissa. (THL 2018.)

Varhaiselle puuttumiselle ei ole vain yhtä määritelmää. Tavallisesti sen ajatellaan olevan ongelmien huomaamista ja tavoitetta vastausten esille saamiseen mahdollisimman aikaisessa pisteessä. Varhainen puuttuminen lasten, nuorten ja lapsiperheiden vaikeuksiin ei yksistään ole riittävää, vaan edellyttää lisäksi työtä hyvinvoinnin luomiseksi ja ongelmien ehkäisemiseksi. (Lastensuojelun keskusliitto 2018, 7.) Sosiaali- ja terveysministeriön Varhaisen tuen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa. VarTu – hankekuvauksen 2004-2005 mukaan varhaisen tuen ydin perustuu early intervention- termiin, joka yleisesti suomennetaan käsitteellä varhainen puuttuminen. Varhaiskasvatuksessa Suomessa

varhaista puuttumista on monesti kuvattu tuen tarpeen tunnistamisen ja puheeksi ottamisen tapahtumasarjoihin keskittyen. (Heinämäki 2006, 18.)

2 VARHAISKASVATUS ENNALTAEHKÄISEVÄNÄ LASTENSUOJELUNA

Valtiovarainministeriön Peruspalvelujen tila -raportti (2017) toteaa varhaiskasvatuksen olevan osa pienille lapsille tarjottuja palveluita. Varhaiskasvatus koostuu kuntien ja yksityisten palveluntuottajien tarjoamasta varhaiskasvatuksesta, esiopetuksesta ja avoimista varhaiskasvatuksen palveluista. Varhaiskasvatus on jäsen kasvatus- ja koulutusjärjestelmässä. Kodin lisäksi varhaiskasvatuksen ympäristöt ovat alle kouluikäisen lapsen merkityksellisiä oppimisen ja kypsyminen toimintaympäristöjä. Lapsen kaikenkattava hyvinvointi voimistuu sekä syrjäytymisen vaarat pienenevät hänen saadessaan varhaiskasvatuksen kautta tukea kasvulleen. (Karjalainen ym. 2016, 5.)

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen Luo luottamusta – Suojele lasta. Opas yhteistyöstä lapsia ja perheitä työssään kohtaaville materiaalin (2017) mukaan varhaiskasvatuksen tehtäviin lukeutuu lapsen kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen edesauttamisen lisäksi merkittävä toimijuus arjessa toimivana ehkäisevä lastensuojeluna sekä lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Varhaiskasvatus saattaa olla myös lasta kuntouttava taho. (THL 2017, 22.)

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee antaa lapsille ja heidän huoltajilleen mahdollisuuden osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lasten osallisuus saatetaan voimaan päivittäisissä kohtaamisissa ja keskusteluissa sekä vaikuttamismahdollisuuksia tarjoamalla. Kaikilla lapsilla tulee olla oikeus turvalliseen, yksilöllisyyden huomioivaan ja pedagogisesti korkealaatuiseen varhaiskasvatukseen. Hyvinvoinnin pohjana on niin fyysisesti kuin psyykkisesti suojaisa varhaiskasvatusympäristö, jossa lapsi voi mennä eteenpäin kasvussaan, kehityksessään ja oppimisessaan. (Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 14, 25, 30.)

2.1 Keskustelua varhaiskasvatuspalveluihin liittyen

Lastensuojelun Keskusliitto ja sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia teettivät kyselyn (2010) siitä, mitä lastensuojelulaki on saanut aikaan erillisten ammattikuntien käytännöissä ja näkymissä ehkäisevän lastensuojelun osalta. Varhaiskasvatuspalveluista kyselyyn vastanneet totesivat ehkäisevästä lastensuojelusta ja sen

metodeista olevan turhan niukasti informaatiota ja päiväkotien resurssit kuvattiin tavattoman puutteellisina. Varhaiskasvatuksen epäselvä toimenkuva ehkäisevän lastensuojelun toimijana paljastui. Työntekijät tunsivat jäävänsä syrjään ehkäisevän lastensuojelun yhteistoiminnasta ja yhteistyön kehittämistä kaivattiin. Kokemus oli, ettei mielipiteitä huomioitu riittävästi tai omaa ammattitaitoa arvostettu. Moni esitti toiveen saada lastensuojelullista koulutusta. Myönteisinä muutoksina nähtiin perheiden tukemisen aikaistuminen puuttumisen kynnyksen pudottua ja huolien puheeksi ottamisen varhentumisena. Konsultointi toimi aikaisempaa yksinkertaisemmin ja perheen asioista kyettiin puhumaan laatimatta pakosti lastensuojeluilmoitusta. Myös lastensuojeluilmoituksen tekeminen sujui paremmin. Varhaiskasvatuksella löytyi lisäksi tahtoa tuoda esille omaa osuuttaan ehkäisevän lastensuojelun toimijana ja merkittävänä yhteistyökumppanina sosiaalitoimen ja neuvolan kanssa. (Paavola ym. 2010, 12, 17 – 19, 22, 25.)

Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa – varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos hyvinvoinnin tukena kehittämistyön tulosten (2018) mukaan LAPE-muutosohjelman olennainen päämäärä on ollut työskentelyn muutos korjaavasta ehkäisevään työhön. Esimerkki tämän kaltaisesta toiminnasta on perhetyön jalkautuminen päiväkoteihin. Lupa auttaa! -hankkeen varhaiskasvatuksen hankeagentti oli erikseen yhteydessä kaikkiin Varsinais-Suomen 27 kunnan varhaiskasvatusjohtajaan vuonna 2017. Hankeagentti tarkasteli teemahaastatteluiden avulla eteenkin varhaiskasvatuksen luontaisia yhdyspintoja. Keskusteluissa ilmeni sujuvia yhteistyön muotoja, kehittämisen kohteita ja heikkouksia. Toiveena esitettiin varsinkin yhteistyön lisäämistä varhaiskasvatuksen ja perhetyön kesken. Konseptin kehittäminen ja sen toteutustyö valittiin varhaiskasvatuksen osa-alueen suunnitelmalliseksi ydintavoitteeksi kahden asian vuoksi. Ensimmäkin, se oli varhaiskasvatusjohtajien toiveena. Toiseksi, mallia hyödyntäneistä kunnista saatiin vaikuttavat todisteet, että sen kautta perheet vastaanottavat tukea aikaisemmin ja pitkällä tähtäimellä syntyy säästöä lastensuojelun kustannuksissa. (Luoto 2018, 31.)

Kaukoluoto tutki väitöskirjassaan (2010) varhaiskasvatuksen yhteisöllistä kehittämistä ja tutkimuksen mukaan päiväkodin työntekijät toivat esille lisääntyvän huolensa pienten lasten ja heidän vanhempiensa pahoinvoinnin kasvusta. Varhaiskasvattajien mahdollisuudet tarjota tukea niin lapsille kuin vanhemmille paranisivat, jos työhön olisi käytettävissä riittävästi resursseja. Varsinkin työn järjestäminen ja käytännön toteuttaminen aiheuttivat kuormittavia tilanteita ja pulmia. Väitöskirjassa todetaan, että varhaisen tuen toimintasuunnitelmaan perustuvassa varhaiskasvatuspolitiikassa ja uudenlaisen varhaisen tuen päiväkodin kehittämisen keskiössä pitäisi olla vilpittömän omistautuminen varhais-

kasvatusikäisten lasten näkemyksiin ja työelämä sekä aikuisten tarpeet tulisi pitää itsenäisinä ja irrallisina, vaikkakin toisiinsa linkittyneinä asioina (Kaukoluoto 2010, 3, 243.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa (2017) varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartaksi vuosille 2017-2030 todetaan julkisuudessa varhaiskasvatuksesta käydyn keskustelun olleen osin hämmentävää. Puheenaiheena on ollut varhaiskasvatuksen tärkeys, organisointi, maksut ja lisääntyvissä osin myös pedagogiikka. Eritoten päiväkotien henkilökunta on korostanut keskustelua alan työolosuhteista. Hallinnonalan muutos, varhaiskasvatustilain muutos ja varhaiskasvatussuunnitelman velvoittavuus ovat uudelleen järjestäneet varhaiskasvatuksen toimenkuvaa ja vieneet sitä voimalla kasvatus- ja koulutusjärjestelmän osaksi. On tehty päätöksiä, jotka mahdollistavat kuntien palvelun sekä henkilöstöresurssien rajaamisen, joka ei aikaisemmin onnistunut. Tämä uudenlainen tilanne tuo tullessaan eroja resurssien hyödyntämisessä varhaiskasvatukseen kuntien kesken. Varhaiskasvatustilain muutos tuottavat myönteisiä tuloksia ainoastaan palveluiden ollessa laadukkaita. Laaja-alainen yksimielisyys on lisäksi sen suhteen, että kunnollisen ammattitaidon edellytys on asianmukaisen kattava, varhaiskasvatukseen syventyvä ja laadukas koulutus. (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 17, 21, 69 - 70.)

Ammattijärjestö Talentian varhaiskasvatuskyselystä (2019) ilmenee, että varhaiskasvatuksen ongelmina ovat riittämätön valmistautuminen henkilöstön poissaoloihin ja työntekijöiden uupuminen. Usea miettii alan vaihtamista. Työntekijät tahtovat alalle resurssien kasvattamista, hyväksyttäviä ryhmäkokoja ja työn raskauden huomioimista palkkaustasossa. Alalla auttaa pitäytymään oman ammattitaidon käyttäminen, tilaisuus muovata työn sisältöä ja työpaikan terve ilmapiiri. Varhaiskasvatuksen opettajat pyytävät johtajilta lisää käsityskykyä päiväkodin arkielämästä. Toiveissa on tukea, työhyvinvointiin investoimista ja ajatusten vaihtoa vaativissa tilanteissa. (Merilä 2019, 42.)

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityshenkilön ehdotuksista lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi (2019) todetaan, että lasten ja perheiden riskitilanteet pitää havaita mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja aloittaa auttamistoimet ilman viivettä. LAPE-hankkeen perhekeskus- jaoston suunnitelmassa perhekeskukset keräävät lapsiperheiden sosiaali- ja terveystieteiden palvelut sekä yhteistyökontakteihin kuuluvat kuntien, järjestöjen ja seurakuntien palvelut ja prosessit tehokkaiksi perustason kokonaisuuksiksi. Tämä lapsi- ja perhelähtöinen perustason pakkaus sulauttaa sote-palvelut ja kuntien sivistystoimen palvelut. (Kananoja & Ruuskanen 2019, 34 - 35.)

Ajankohtaiskeskustelun kysymyksiä ovat olleet, parin viime vuoden ennätysmäisen alhaisen syntyvyyden puhuttaessa, muun muassa lasten oikeus varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen maksut, vanhempainvapaan uudistamisen tarpeellisuus, päiväkotien ryhmäkoot sekä henkilöstön määrä ja pätevyys. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto (avi) on määritellyt, että Tampereen ja Jyväskylän kaupunkien päiväkodeissa on ollut lasten lukumäärä liiallinen suhteessa hoito-, kasvatus -ja opetustehtävissä olleiden aikuisten määrään. Avi linjaa, että henkilökuntaa on oltava riittävästi niissäkin tilanteissa, kun työntekijöistä osa on poissa. Lapsen oikeus on saada kiinteitä ihmissuhteita. Aina tulisikin käyttää huolellista harkintaa sen suhteen, minkälaisissa olosuhteissa työntekijöitä ryhdytään liikuttelemaan lapsiryhmästä toiseen, sanoo avin päätös. (Avi puuttui päiväkotien henkilöstömäärään 2019, 81.)

2.2 Lapsen tukeminen ja yhteistyö vanhempien kanssa

Vanhemmat ovat pääasiallisessa kasvatusvastuussa lapsestaan. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen oman kodin kasvatusta. Lapsen oikeus on saada kehittyä, kasvaa ja oppia turvallisesti osallistuessaan varhaiskasvatukseen. Oleellisena tavoitteena on lapsen omakohtaiseen hyvinvointiin myötävaikuttaminen kasvatuksen keinoin. Lapsen huoltajien ja varhaiskasvattajien kesken keskustellaan lapsen kiinnostuksen aiheista ja vahvuuksista, toisinaan myös lapsen henkilökohtaisen tuen ja ohjauksen tarpeellisuudesta. Välillä lapsella ilmenee tarvetta tavallista suurempaan tukeen sopusointuisen kehityksensä varmistamiseksi. (Turun kaupunki 2019.)

Yhteistyössä lapsen huoltajan kanssa koostetaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu). Vasu auttaa täsmentämään lapsen tarvitseman tuen voimakkuuden, pedagogisen työskentelyn päämäärät sekä menetelmät, joilla tavoitteisiin pyritään. Lapsen tuen tarvetta tarkastellaan tasaisesti, tarvittaessa moniammatillisena yhteistoimintana. (Mts. 2019.)

Opetushallituksen Vaikuttava varhaiskasvatus, tilannekatsaus toukokuulta 2016 mukaan varhaiskasvatukseen osallistuminen hyödyttää lasta tässä hetkessä parantamalla hänen elämänlaatuaan, mahdollistamalla vertaissuhteet ja uudenlaisten asioiden sekä taitojen omaksumisen. Tulevaisuudessa lapsen onnistuminen opinnoissa ja työelämässä paranee inhimillisen pääoman lisääntymisen myötä ja osallisuus yhteiskunnassa toteutuu. Varhaiskasvatuksessa lapsi toimii yhdessä muiden lasten kanssa mielenkiintoisten askeleiden parissa ja tällä tavoin vie eteenpäin omaa oppimistaan. Mieluinen työskentely

kaverien kanssa tuo iloa, mikä vaikuttaa myönteisesti identiteettiin ja ihmisenä kasvamiseen. Turvalliset ihmissuhteet, yhteisöllisyys ja aineellista hyvinvointia tarjoavat tekijät lisäävät myös lapsen hyvinvointia. Varhaiskasvatukseen osallistuessaan lapsen oppimiskyky ja kärsivällisyys kehittyvät, samoin taito yhteistoimintaan muiden ihmisten kanssa. Varhaiskasvatuspalveluiden tulisi olla perheiden saavutettavissa ja laadukkaita, jotta esitetyt hyödyt lapselle toteutuisivat. (Karila, 2016, 11, 13, 14, 15, 19, 21.)

Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen tai sen määrittelemine ei ole mutkatonta. Tilanteissa, joissa lapsen kehitys ja oppiminen herättävät huolta tai eivät suju tavanomaiseen tapaan ilmaistaan yleensä lapsella olevan tuen tarvetta. Varhaiskasvatusikäisillä lapsilla esiintyy kehityksellisiä ongelmia useimmiten kielen kehityksen alueella. Muita vaikeuksia aiheuttavat sosiaalisemotionaaliset ongelmat, ADHD ja lapsen yleisen kehityksen viivästyminen. (Pihlaja & Neitola 2017, 81 – 82, 86.)

Varhaiskasvatuksen laatukäsikirjan (2015, 13 – 14) mukaan Varhaiskasvatuksessa käytetään kolmiportaista tuen mallia. Malli pohjautuu ajatukseen, että kaikki lapset tarvitsevat tukea kasvuunsa ja kehitykseensä. Tällöin on kyse yleisestä tuesta. Jos lapsen huomataan tarvitsevan jollakin kehityksensä sektorilla isompaa tukea kuin yleisen tuen kautta on tarjottavissa, toteutetaan lapselle tehostettua tukea. Lapsen kasvatusvastuulliset työntekijät tarkastavat varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa yleisen tuen listauksen ennen tehostetun tuen organisoimista. Jos käy ilmi, että lapsella on käytettävissään yleisen tuen listauksen kaikki tukimuodot, mutta lisätukea tarvitaan sen lisäksi, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa päivitetään varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja huoltajien kanssa yhdessä.

Erityistä tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan erityisen tuen suunnitelma, jonka tekemiseen pyydetään mukaan lapsen kuntoutuksesta vastaavat tahot. Lapsen tuki organisoidaan tavanomaisten varhaiskasvatuspalveluiden yhteyteen lähipalveluna, jos se vain suinkin on toteutettavissa. Lapsen moniammatillinen tukiverkosto työskentelee systemaattisesti. (Mts. 13 – 14.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu Varhaiskasvatushenkilöstö ja lapsen tuen toteuttaminen, valtakunnallinen selvitys (2017) määritti varhaiskasvatuksessa käytössä olevia lapsen kehityksen ja oppimisen tukitoimenpiteitä. Eniten toteutettavia toimenpiteitä olivat erityisopettajan konsultaatio ja ryhmä- tai lapsikohtainen avustaja. Muita käytänteitä olivat lasten lukumäärän vähentäminen ryhmässä, integroidut lapsiryhmät, osa- tai

kokoaikainen erityisopetus ja varhaiskasvattajien määrän kasvattaminen. Erityisryhmiä oli perustettu vähäisessä määrin. (Eskelinen & Hjelt 2017, 62.)

Varhaiskasvatuksesta, esiopetuksesta ja perusopetuksesta muotoutuu lapsen kasvun ja oppimisen suhteen järjestelmällisesti jatkuva kokonaisuus ja pohja elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden perustana on, että huoltajat ja kasvattajat ovat tutustuneet oppimisen tien eri ajanjaksoihin, niiden oleellisiin päämääriin ja erityispiirteisiin. Vanhemmat, huoltajat ja kasvatusalan ammattilaiset työskentelevät lapsen kasvun ja kehityksen apuna yhdessä. Toimiva yhteistyö tekee mahdolliseksi kokonaisvaltaisesti arvioida ja ottaa huomioon lapsen kaikki kasvuympäristöt. Lapsen elinympäristön ja varhaiskasvatusympäristön tulisi olla lapsen elämässä yhtenäinen kokonaisuus, jossa lapsen kaikenlaisiin tarpeisiin vastataan. Tämän edellytyksenä on varhaiskasvatuksen ammattilaisten, lapsen sekä huoltajien suotuisa ja suora yhteistyö. (Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 25, 30.) Varhaiskasvatuksen ja perheen yhteistyön pääasiallinen tavoite on lapsen etu ja hänen hyvinvointinsa vahvistaminen. Varhaiskasvatuksessa pääpaino on lapsen kasvuun ja kehitykseen kuuluvissa tehtävissä, mutta myös perheen hyvinvoinnin tukemiseen on omistauduttava. (Rantala & Uotinen 2018, 136.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 todetaan toimivan yhteistyön lapsen huoltajien ja työntekijöiden kanssa antavan lapselle turvallisuutta ja jatkuvuutta. Kiinteä yhdessä toimiminen on keskeistä yhteistä kasvatustehtävää hoidettaessa. Tavoitteena on huoltajien ja henkilökunnan lupautuminen lasten hyvän ja suojaisan kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen yhdessä. Yhteistoiminnalla saattaa olla laajoja tehtäviä ja rakenteita lapsen varhaiskasvatuksen kuluessa. Lasten jokapäiväiset tuntemukset ja episodit jaetaan huoltajien kera. Huoltajien ja työntekijöiden huomiot ja juttelut lapsen päivästä rakentavat perustan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin takaamiselle. Luottamuksellisen tunnelman myötä yhteistyö onnistuu myös vaikeammissa tilanteissa, esimerkiksi huolen noustessa. (Opetushallitus 2019, 19, 34.)

Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen Luo luottamusta – Suojele lasta, opas yhteistyöstä lapsia ja perheitä työssään kohtaaville (2017) mukaan lasten ja vanhempien kanssa työskennellessään ammattilaisilla on tilaisuus oppia tuntemaan lapsi ja sitä kautta havaita, jos lapsen tai perheen tilanteessa jokin seikka herättää huolta. Sujuva yhteistyö huoltajien kanssa on eräs toiminnan peruslähtökohdista. Parhaassa tapauksessa yhteistyö on tasavertaista dialogia, jossa ammattilaiset ja huoltajat voivat ottaa esille turvallisesti myös erilaatuisia lapsiin liittyviä huolia tullen kuulluiksi ja pystyvät jakamaan pohdintojaan avoimessa ja positiivisessa ilmapiirissä. (THL 2017, 26.)

2.3 Huoli lapsesta

Varhaista tunnistamista tarkoitettaessa katse suuntautuu pääasiassa haasteisiin ja pulmiin (Korkiala, Kallio & Häkli 2016, 13). Varhainen tuki on käsitteenä varhaisen puuttumisen käsitteeseen verrattuna enemmän asiakkaasta lähtevä ja avoin. Varhaisella tuella voidaan selostaa vaikkapa lapsen tavanomaista kasvua ja kehitystä sekä erityistarpeita yleisluontoisesti. Puuttuminen sitä vastoin on korostetusti hallinto- ja asiantuntijalähtöinen ja -painotteinen. (Kaukoluoto 2010, 217.)

Varhaiskasvatukseen osallistuvan lapsen tuen tarve voi koskettaa lapsen kehityksen eri osa-aloja tai lapsen kasvuolot todetaan vaarantuneiksi. Kumpi osapuoli vain, huoltaja tai varhaiskasvattaja, voi aloittaa keskustelun havaitessaan huolta lapsesta. Ammattilaisella on joka tapauksessa vastuu ottaa huoli puheeksi heti sen herättyä. Mitä aikaisemmin huoleen tartutaan, sitä paremmat ovat toimintamahdollisuudet sekä yhteistyön vaivattomuus. Tarpeen vaatiessa yhteistyötahoja tavoitellaan huoltajien luvalla tarkoituksena muodostaa asiointilan kannalta optimaalinen ja sopiva verkosto lapsen tueksi. (THL 2017, 121.)

Varhaiskasvatuksen tullessa sivistystoimen alaisuuteen nousi sosiaalihuollossa huoli varhaiskasvatuksen osuudesta ennaltaehkäisevän lastensuojelun, lastensuojelun tarpeen tunnistamisen sekä lastensuojeluperheiden tukemisen suhteen. Varhaiskasvatuksen suunnittelukieli onkin korostunut aikaisempaa pedagogisemmin. Lastensuojelun menestyminen edellyttää silti vaikeuksien tunnistamista varhaisessa vaiheessa ja muiden ammattilaisten tukea lapselle ja perheelle lastensuojelun tullessa kuvioihin mukaan. Lastensuojelun tarpeen tunnistamiseen ja puheeksi ottamiseen tarvitaan alati työntekijältä uskallusta ja peittelemättömyyttä. Lastensuojelun tarpeen tunnistaminen velvoittaa varhaiskasvatusta kattavaan lupautumiseen lasten suojelemiseksi. Tunnistaminen kysyy lisäksi työkaluja ja kouluttautumista. (STM, 2018, 33.)

Varhaiskasvatuksen perusteissa 2018 nimetään varhaiskasvatuksen yhteistyötahoiksi kaikki ne paikalliset ja alueelliset toimijat, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on käytännöllistä toteuttaa yhteistyötä. Yhteistoiminnan tärkeys painottuu tilanteissa, joissa jollakin osapuolella syntyy huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista taikka lapsen tuen suunnittelu- ja järjestämisvaiheessa. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden arviointi on merkittävä tekijä lapsen kaikenkattavan hyvinvoinnin, kehityksen ja kasvun määrittelyä sekä

avun tarpeiden varhaista tunnistamista laaja-alaisessa yhdessä työskentelyssä. (Opetushallitus 2019, 35.)

Yhteistyö terveys- ja sosiaalipalveluiden kanssa hoituu tarkennetun perhekeskusmallin toimintatavan mallinnuksella eli lapsen asioita käytäessä läpi huoltajat ovat läsnä yhteistyötapaamisissa. Jos tämä ei onnistu, huoltajilta kysytään kirjallinen lupa lapsen asioiden tarkasteluun. Huoltajille toimitetaan yhteenveto yhteistyötapaamisesta. Yhteenvedon antamisesta huoltajille vastaa henkilö, joka pyysi tapaamista lapsen asioissa. (Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 34.)

Jokainen lasten ja nuorten kanssa työskentelevä työntekijä voi tutkia lapseen liittyvää huoltaan Stakesin huolen vyöhykkeistön avulla. Vyöhykkeistö on ositettu neljään kohtaan seuraavasti: ei huolta, pieni huoli, harmaa vyöhyke ja suuri huoli. Ei huolta merkitsee, että lapsen asiat tuntuvat olevan kaikin puolin kunnossa. Pieni huoli tarkoittaa, että muutamat elementit lapsen kohdalla herättävät vähäistä huolta tai ihmettelyä. Työntekijä uskoo kykenevänsä hyvin auttamaan lasta yksinäänkin. Harmaalla osa-alueella huoli on jo melkoinen ja jatkaa suurenemistaan. Työntekijä kokee epävarmuutta omista auttamismahdollisuuksistaan ja kaipaa tukea. Hän voi miettiä paisuttelevansa asiaa. Suuren huolen vyöhykkeellä työntekijän arvion mukaan lapsi on vaarassa ja muiden ammattilaisten tukea tarvitaan heti. (Heinämäki 2006, 9; Eriksson & Arnkil 2012, 26; THL 2019.)

Huolen vyöhykkeistön tausta-ajattelussa tärkeää on työntekijän mahdollisuus tarkastella sen avulla omaa työskentelysuhdettaan lapseen ja omia edellytyksiään toimia tilanteessa. Ajatuksena ei ole alkaa luokitella lapsia. Työntekijän kokema huoli on joka kerta oma kohtainen. Kukin katselee ja tuntee lapsen tilanteen omasta näkökannastaan. Tämän johdosta samaakin lasta koskeva huoli saattaa näyttäytyä eriaistaiseksi. Huolen herääminen pohjautuu lapsen ja työntekijän väliseen suhteeseen ja sen tähden itse kullakin esiintyvä huoli on samanarvoinen. (Heinämäki 2006, 9 – 10; THL 2019.)

Menettelytapa huolen puheeksiottamiseen on sopiva tilanteisiin, joissa lapseen kohdistuva huoli tahdotaan ottaa tarkasteltavaksi hänen huoltajiensa kanssa. Metodien keinoin voidaan ottaa pulmallinen asia puheeksi kunnioittavalla tavalla ja samaan aikaan ehdottaa tukea asianosaisille. Menetelmän käyttö aikaansaa hämmästyneitä ja toisinaan kielteisiäkin ensireaktioita, mutta tarjoaa myös huojennusta sekä edellytyksiä pystyttää työntekijän ja huoltajan suhde oletuksien sijasta avoimuuteen pohjautuvaksi. Huolen puheeksiottaminen suoritetaan huomaavaisena keskusteluna, jossa tärkeimpänä tehtävänä on luoda liittouma lapseen liittyvän huolen hälventämiseksi. Huolen maaperänä on lapsen

tai perheen jokin ongelma. Huoli kohdentuu samanaikaisesti kahteen asiaan: lapsen pärjämiseen ja työntekijän omiin työskentelymahdollisuuksiin. Voidaan myös sanoa, että huoli suuntautuu suhteeseen: työntekijän, lapsen ja muiden keskeisten ihmisten suhteeseen. (Eriksson & Arnkil 2012, 12, 21.)

Puheeksiotto on dialoginen metodi. Dialogi taas merkitsee vuoropuhelua, jossa ihmiset yhdessä ajattelevat. Dialogissa osallistujat eivät pidä tiukasti kiinni omista uskomuksistaan vaan avautuvat mahdollisuuksille, jotka muodostuvat suhteesta muihin ja olisivat ilman tätä suhdetta pysyneet huomaamattomissa. Tämä merkitsee, ettei oma mielipide ole lopputulos vaan yksi askel ratkaisua kohti. Dialogi käydään sekä ihmisten kesken että jokaisen osallisen omina sisäisinä neuvotteluina. Dialogilla tavoitellaan uuden ymmärryksen muodostumista. Päämääränä ei siitä huolimatta automaattisesti ole jaettu ymmärrys, vaan käsitys toisten ajattelusta. Dialogin lopputulemaa ei siten tiedä kukaan ja se onkin sen elävöittävä, edemmäs kuljettava mahti. (Mts. 37.)

Ohjenuorana varhaiskasvatuksessa on, että havaittuun lapsen tuen tarpeeseen reagoidaan välittömästi keskustelemalla asiasta huoltajien kanssa samalla pohtien tuen toteuttamisen kysymyksiä (Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 42). Huolen puheeksiottaminen saattaa kokemuksena olla hankala, mutta on työntekijän moraalinen velvoite huolen herättyä lapsesta tai perheestä. Työntekijän kannattaa olla rohkea ja tuoda asia esille, sillä tämä mahdollistaa lapsen ja perheen tuen ja avun saannin. Epävarmuus tai pelko ei saa muodostua toiminnan esteeksi. Merkittävää on, että juuri se henkilö, joka havahtui huoleen, aloittaisi asiasta keskustelun sensitiivisesti lapsen tai perheen kanssa. Puheeksi ottamisella tavoitellaan voimavarojen yhteen tuomista lapsen ja perheen avuksi ja tueksi sekä yhteistoiminnan säilymistä. (THL 2017, 27.)

Luottamukselliset välit lapseen ja perheeseen eivät rikkoudu, jos huolet ja huomiot käydään läpi lapsen ja huoltajien kanssa varhaisessa vaiheessa, mutkattomasti ja kohteliaasti. Huoli herää monesti erinäköisten havaintojen ja tunteiden perusteella. Työntekijä kokee tilanteessa olevan jotakin kummallista ja epätavallista. Huolen noustua työntekijä kutsuu lapsen ja huoltajat miettimään tilannetta ja työskentelyä huolen ratkaisemiseksi. Puheeksi ottamisessa on keskeistä, että työntekijä kykenee kuvailemaan oman huolensa ja tekemänsä havainnot käytännönläheisesti ja moninaisesti. Yhteistyö paranee työntekijän omassa suoran tiedonhaluisen suhtautumistavan ja kummastellessa tilannetta yhdessä osapuolten kesken. Myös lapsen ja perheen voimavarojen esiin tuominen keskustelussa on välttämätöntä. (Eriksson & Arnkil 2012, 21.) Voimavarat nimettyään työntekijän työnä on miettiä, mitä apua hän pystyy omalta osaltaan lapsen tilanteeseen

antamaan. Hän tarkastelee, mitä tukea perhe saattaa vastaanottaa sekä mihin voi ottaa osaa. (Mts. 30.)

Huolen ottaminen puheeksi tarkoittaa takuuta toimia yhdessä asiutilan korjaamiseksi. Työntekijä arvioi valveutuneemmin toimintansa seurauksia lapselle ja perheen kanssa tehtävälle yhteistyölle. Yhteistyön jatkuvuuden mahdollistaminen sekä lapsen kasvun ja kehityksen käytännönläheisen tuen selvittäminen yhdessä ovat perusasioita. Työntekijä tuottaa julki konkreettisen huolensa tavoitellen lasta ja huoltajaa aloittamaan asian yhteisen ratkomisen sen sijaan, että esittäisi lapsen tai perheen ongelman ja neuvoisi heitä toimimaan jatkossa toisin. Niin perheet kuin työntekijätkin tuntevat yhteisen toiminnan tällä tavoin positiivisemmaksi vaikeidenkin kysymysten kohdalla. Otettaessa huoli puheeksi välittömästi avoimella, kunnioittavalla ja arkailemattomalla asenteella luodaan ja yhteistyötä ja luottamusta. (THL 2017, 21; THL 2019)

Työntekijän kokemus huolesta on hyvä työkalu lapsen tai perheen tuen tarpeen nimeämisessä. Huolen puheeksi ottaminen kannattaa hyvin pienenkin huolen ollessa kyseessä. Toisinaan huolutilanne hoituu tai selvenee pelkästään puheeksi ottamisella. Ajoittain taas on tarvetta saada tukea tilanteeseen yhteistyötä tehden eri ammattilaisten välillä. (Heinämäki 2006, 10.) Useampi työntekijä empii heränneen huolen puheeksi ottamista, koska ajattelee työskentelysuhteen asiakkaaseen vaurioituvan. Pelkona saattaa olla, että esille tuodun huolen vastaanottaja joka tapauksessa pahoittaisi mielensä tai reaktio olisi muulla tavoin negatiivinen. Puheeksiottoa karttellessa huolta aikaansaaville vaikeuksille tarjoutuu aikaa vahvistua. Asiakkaiden kanssa tulisi keskustella loukkaamatta, jolloin heiltä tuleva palaute on ennakoitua positiivisempaa ja yhtä aikaisesti kynnys nostaa asiat puheenaiheeksi mataloituu. Työntekijöiden kokemuksen mukaan yhteistyö voi jopa muuttua paremmaksi pulmallistenkin kysymysten kohdalla ammattilaisten otettua huolensa puheeksi aikaisin ja dialogisesti. (THL 2019.)

Onnistuneessa puheeksiottotilanteessa syntyy vanhempien kanssa yhdessä ymmärrettävä suunnitelma eri osapuolten työskentelystä ja mahdollisuuksista yhteistoimintaan työntekijän huolen pienentämiseksi ja lapsen tilanteen eteenpäin viemiseksi. Näin kasvaa luottamus ja optimismi jatkoa ajatellen. Puheeksiottotilanteessa tai sen jälkeen rupeaa paljastumaan onko työntekijän tai työyhteisön ja vanhempien yhteistyö riittävää lapsen tilanteessa vai lähdetäänkö hankkimaan lisää apua muualta. Yhdessä pohditaan, mistä tukea olisi saatavissa, voitaisiinko esimerkiksi pitää verkostopalaveri. Työntekijä voi epärealistisesti toivoa asioiden pikaista paranemista puheeksioton jälkeen. Lapsen ja perheen asian eteneminen saattaa kuitenkin viedä pitkän aikaa ja vaatia monimuotoisia

tukitoimenpiteitä. Tällaisessa tapauksessa on hyvä valvoa asioiden ja tilanteen kohentumista sekä kokoontua säännönmukaisesti uusiin tapaamisiin. (Eriksson & Arnkil 2012, 39 – 40.)

Seurantatapaamisessa on keskeistä antaa lapsen, huoltajien ja työntekijän kertoa asioiden eteenpäin kulkemisesta ja tarjota siitä positiivista palautetta toinen toiselle. Lapselle ja huoltajille on suotuisaa saada tietää työntekijän huolten pienenemisestä. Seurantatapaamisessa tehdään arvioita työskentelyn jatkumisen tai lopettamisen suhteen. Mikäli päädytään siihen, että nykytilanne on ihan hyvä ja työntekijän huoli on huojentunut, tulisi päättää toimintatavoista huolen mahdollisesti herätessä uudestaan jollakin osapuolella. Työntekijä tuntiessa huoliensa kasvaneen edellisen tapaamiskerran jälkeen ryhdytään pohtimaan uudemman kerran toimintakäytäntöjä huolten heikentämiseksi. (Mts. 39.)

2.4 Ilmoitusvelvollisuus

Lastensuojelun laatukäsikirjassa (2019) todetaan, että lastensuojeluilmoituksen voi tehdä tilanteissa, joissa huomaa tai saa tietoonsa senkaltaisia asioita, joiden johdosta lapsen mahdollinen lastensuojelun tarve on tarpeellista selvittää. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen saatetaan toimittaa myös yhteydenottona sosiaalihuoltoon määrättyjen edellytysten täytyessä. Ilmoitus tulee tehdä välittömästi. Laki ei myönnä ilmoitusvelvollisille valtuutusta, johon perustuen he voisivat lykätä lastensuojeluilmoituksen tekemistä, mikäli itse ajattelevat, ettei ilmoitus otaksuttavasti käynnistä pikaisia lastensuojelutoimenpiteitä.

Lastensuojeluilmoituksen tekemisen velvoitetta ei poista tai siirrä myöhempään ajankohtaan ajatus siitä, että jokin muu osapuoli on jo laatinut ilmoituksen samoista syistä. Moninkertaiset ilmoitukset saman lapsen tilanteesta hyödyttävät sosiaalitoimea sen hahmottaessa kokonaisuutta asiasta. Ilmoitusten myötä sosiaalitoimi vastaanottaa myös tärkeät yhteystiedot faktojen täsmentämistä varten tarvittaessa. Lisäksi ilmoitusvelvollisuus ei poistu, vaikka ilmoitusvelvollisen hallussa olisi varma tieto ilmoituksen kohteena olevan lapsen tai perheen olemassa olevasta lastensuojelun asiakkuudesta. (Mt.)

Salassapitosäännökset eivät ole este lastensuojeluilmoituksen tekemiselle. Velvollisuus ilmoituksen tekemiseen on sillä henkilöllä, joka on omassa työssään saanut tietää lapsesta, joka on mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa. Kynnys lastensuojeluilmoituksen tekemiseen tulisi olla matala. Mikäli työntekijä on epävarma, onko lapsesta herännyt

huoli lastensuojelullinen, hän voi olla yhteydessä lapsen asuinkunnan sosiaalihuoltoon ja kysyä asiasta yleisellä tasolla paljastamatta lapsen henkilötietoja. (Mt.)

Lastensuojelulain mukaan jokaisella viranomaisella on velvoite tehdä lastensuojeluilmoitus joka kerta, kun omassa työtehtävässä syntyy huoli lapsen hyvinvoinnista (Lastensuojelun keskusliitto 2012). Varhaiskasvatuksen palveluksessa toimivat henkilöt ovat velvollisia opastamaan asiakasta hakeutumaan sosiaalipalveluihin saadessaan selville kyseisen ihmisen ilmiselvistä tarpeista sosiaalihuoltoon. Varhaiskasvatuksessa toimivilla tulee olla selvät konseptit lapsiperheiden sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun kanssa toteutettavaan yhteistyöhön. Eritoten on otettava huomioon varhaiskasvatuksen yksiselitteinen toimenkuva ja velvollisuus perheen lähettämisestä lapsiperheiden sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun vastualueelle. Varhaiskasvatuksesta saatetaan ottaa yhteyttä sosiaalihuoltoon lapsen ja hänen vanhempansa kanssa yhdessä tuen tarpeen määrittämiseksi. Jos huoltaja ei anna lupaa yhteydenottoon tai lapsen tilanne edellyttää niin nopeaa toimintaa, ettei huoltajan suostumusta ole mahdollista saada, on lastensuojeluilmoitus tehtävä viivyttämättä. (THL 2017, 74, 123.)

Peruspalveluiden alueella lastensuojelulain edellyttämä ilmoitusvelvollisuus ei näy jokapäiväisessä arjessa tai edes viikoittaisessa toiminnassa. Näissä toimipisteissä voidaan epäröidä lastensuojeluilmoituksen tekemistä varsinkin, jos lastensuojelun kanssa puuttuu sujuva yhteistyökäytäntö. Lastensuojelulain tehtävänä on erityisesti turvata lapsen etu. Päämääränä on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään sekä toimeenpanna perhe- ja yksilökohtaista ehkäisevää ja korjaavaa lastensuojelutyötä. Tästä näkökannasta katsottuna jokainen lasten ja nuorten kanssa toimiva työntekijä työskentelee lastensuojelulain alaisissa tehtävissä. Lastensuojeluilmoituksen tekoon ryhtymisen esteenä on välillä epäily siitä, että ilmoitus olisi perusteeton. Ilmoitus merkitsee silti ainoastaan lastensuojelutyöntekijän velvoitetta alkaa selvittämään lapsen tilannetta. Työntekijältä on arvostavaa ja rakentavaa kertoa vanhemmille rehellisesti ja avoimesti oman huolen lapsesta olevan niin iso, että aikoo olla yhteydessä lastensuojeluun. (Eriksson & Arnkil 2012, 33 – 34.)

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen ja tutkimusmenetelmänä teemahaastattelu. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa eräs tavoite on tutkimuksen kohdehenkilöiden omien ajatusten esiin tuominen ja vahvistaminen. Sen käyttö on perusteltua varsinkin silloin, kun tarkoituksena on tuoda julki tarkoin määritellyn ihmisryhmän kerrontaa. Tutkimusmenetelmän valinnassa lähtöpisteenä on tutkimusongelma. (Vilka 2005, 127; Hakala 2017, 143, 165; Hakala 2018, 22.) Ihmisiin suuntautuva tutkimus on menettely, jossa päämääränä on käsittää ilmiöitä ja hakea tapoja liikutella niitä (Koivisto 2012, 126).

Alasuutari (2011, 83) toteaa tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen olevan määrittelevä tekijä aineiston keräämistävän suhteen. Se asettaa myös ehdot sille, millaista metodologia aineiston analyysissä käytetään. Taikka toisinpäin, aineiston luonne määrää tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen rajoitukset sekä millaiset menetelmät ovat tutkijan käytettävissä. Vilkan (2005, 114); Eskolan, Lätin & Vastamäen (2018, 30) mukaan tutkimustehtävä luo pääkriteerit sille, kuka valikoituu haastateltavaksi. Tarkoitus on tavoittaa ne henkilöt, joilla on tarpeellinen tieto, kokeneisuus tai he ovat osallistuneet tutkimuksen kannalta oleelliseen toimintaan tai prosessiin.

Tämä tutkielma pyrki haastatteluiden avulla selvittämään turkulaisten kunnallisten päivähoitoyksiköiden varhaiskasvatuksen opettajien ajatuksia varhaiskasvatuksessa toteutettavasta ennaltaehkäisevästä lastensuojelusta käytännön toimintana. Päättökysymys on: Tunnistavatko varhaiskasvatuksen ammattilaiset varhaiskasvatuspalvelut osaksi ennaltaehkäisevää lastensuojelua? Lisäkysymyksiä tutkimuskysymykseen ovat: Huomataanko lapsen lastensuojelullisia tarpeita? Onko näihin tilanteisiin valmiita toimintamalleja?

Haastatteluiden kautta tarkoituksena on saada esille varhaiskasvatuksen merkitystä ennaltaehkäisevän lastensuojelun palveluna päivähoitoyksiköissä johtamistehtävissä tai lasten kasvatustehtävissä työskentelevien näkökulmasta. Kokopäivähoidossa oleva lapsi viettää päiväkodissa suuren osan valveillaoloajastaan ja henkilökunnalla on mahdollisuus havainnoida lasta ja perhettä läheltä. Pieni lapsi näyttää hyvin- tai pahoinvointiaan kokonaisvaltaisesti käytöksellään ja toiminnallaan. Varhaiskasvatuksessa vanhempia nähdään lähes päivittäin ja tätä kautta henkilökunnalle tarjoutuu tilaisuus tunnistaa perheeseen liittyviä lastensuojelullisia tarpeita.

3.1 Tutkimusmenetelmä

Haastattelu on tietyn tyyppinen jutustelu, jossa tutkijan tavoitteena on saada tietoa haastateltavilta tutkimuksen alueeseen liittyvistä asioista. Haastattelun erityispiirteisiin kuuluu, että se tapahtuu tutkijan ehdotuksesta ja on tarkoituksellinen tilanne tiedon hankkimiseen ja tavallisemmin nauhoitettu. (Eskola ym. 2018, 28.) Kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmänä haastattelu on suuremmassa tai pienemmässä määrin avointen kysymysten osoittamista määrätyille ihmisille tai ihmisryhmille. Haastattelun hyvä puoli on ensisijaisesti mukautuvuus. Haastattelija pystyy kertaamaan kysymyksensä, selkeyttämään toteamuksensa sanavalintaa, keskustelemaan ja korjaamaan väärinymmärryksiä. Haastattelija voi myös tehdä havaintoja siitä, miten haastateltava ilmaisee kertomansa asiat. (Vilka 2005, 104 – 105; Metsämuuronen 2006, 88; Tuomi & Sarajärvi 2018, 85 - 86.)

Teemahaastattelussa tutkija on etukäteen miettinyt valmiiksi haastattelun aihealan, teema-alueet. Haastattelija on laatinut tukilistan asioista, joita haluaa haastattelussa käytävän läpi, mutta valmiiksi pohditut kysymykset voivat puuttua. Haastattelun kuluessa haastattelija huolehtii, että jokainen teema-alue käsitellään, mutta näiden järjestystä tai kattavuutta ei ole määrätty ennakolta. (Eskola & Suoranta 2000, 86; Vilka 2005, 101; Eskola ym. 2018, 27 – 28.) Teemahaastattelun muoto on varsin avoin ja haastateltava voi kertoa asioista hyvin vapaamuotoisesti, jolloin kerätty aineisto ilmentää haastateltavien omaa tuotosta. Tutkijan ennalta valitsemat teemat varmistavat, että kaikkien haastateltujen kanssa on käyty keskustelua enemmän tai vähemmän yhtäläisistä puheenaiheista. Teemoista muotoutuu lisäksi havainnollinen raami, joka hyödyttää litteroidun haastatteluaineiston analysointia. (Eskola & Suoranta 2000, 87.)

Ryhmähaastattelun etuna on, että tutkija hankkii joutuisasti, samaan aikaan, tarvitsemansa informaation monelta haastateltavalta (Hirsjärvi & Hurme 2008, 63). Haastattelun teemat voivat saada aikaan hedelmällistä keskustelua ja monenlaiset mielipiteet ja tulokset aihealueesta tulla esille yksilöhaastattelua suotuisammin. Ryhmäkeskuselu tuo julki, miten eri työntekijät ovat ymmärtäneet päivähoitoyksikön yhteiset käytännöt liittyen haastattelun aihepiiriin. Valtosen (2005, 226) mukaan hyvin toimiessaan osallistujien vastavuoroiset lausahdukset, eri näkökohdat ja oivallukset muodostavat tuoreita, hämmästyttäviä näkemyksiä ja havaintoja. Pietilä (2017, 120, 124 - 125) toteaa, että ryhmäkeskuselussa toistensa tuntevien henkilöiden välillä ulosanti pitää sisällään kaikenlaista sanatonta viestintää. Kertoja voi viitata yhdessä jaettuihin tapahtumiin, olla humoristinen tai ironinen. Tutkijan saattaa olla haastavaa tehdä päätelmiä näistä viestinnän

rakenteista. Ryhmäkeskustelun laadukas nauhoittaminen saattaa tuottaa vaikeuksia. Lisäksi keskusteluun osallistuneiden erottaminen nauhoitteesta ei ole välttämättä yksinkertaista.

Tuomen & Sarajärven (2018, 85 - 86) mukaan oleellista haastattelussa on, että tutkija saavuttaa haastattelun kautta suuren määrän informaatiota tutkimastaan kysymyksestä. Tätä edesauttaa, jos haastattelija välittää haastattelussa käsiteltävät aiheet tai kysymykset haastateltaville ennakkoon perehdyttäväksi. Näin haastattelun onnistumisen todennäköisyys kasvaa. Aloittaessaan haastattelua tutkijan kannattaisi ottaa lähtökohdakseen, että aloittaa kysymyksillä, joihin haastateltavan on vaivatonta vastata. On hyvä huomioida, ettei haastattelun aihealue automaattisesti ole haastateltavalle tämänhetkinen ja pyöri alituisen mielessä. Orientoivat kysymykset tukevat haastateltavaa aloittamaan pohdintansa haastattelun aihepiirin asioista.

Tutkimusaineiston kokoamisen tarkoitus on saada mahdollisimman antoisia kielellisiä kuvauksia kokemuksista (Liimakka 2012, 104). Eskolan (2015, 191) mukaan tutkijan aineistonkeräämistä opastaa teoria, johon hän on aluksi perehtynyt. Tuomi & Sarajärvi (2018, 88 - 89) toteavat teemahaastattelun teemojen pohjautuvan tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaan. Haastattelurunko muotoutui tutkielman teorian perusteella (Liite 2).

3.2 Aineiston keruu

Valittuani opinnäytetyöni aiheen otin sähköpostitse ja puhelimitse yhteyttä useaan eri puolilla Turku sijaitsevaan kunnallisen päivähoitoyksikön johtajaan tiedustellen halukkuutta yhteistyöhön opinnäytetyöni suhteen. Lopulta viisi päivähoitoyksikköä lähti yhteistyöhön mukaan. Toteutin yhden haastattelun ryhmäkeskusteluna siten, että haastattelin yhden päivähoitoyksikön henkilökuntaa yhdessä. Loput haastattelut toteutin yksilöhaastatteluina. Aineiston keruu tapahtui haastateltavien työpaikoilla. Eskolan ym. (2018, 33) mukaan jokainen käytännön järjestely on syytä toteuttaa haastateltavan kannalta mahdollisimman joustavasti.

Yhteensä haastateltavina oli seitsemän varhaiskasvatuksen opettajaa, joille lähetin haastattelun teemat etukäteen tutustumista varten (Liite 2). Tutkijan tulisi rajata aineistonsa sellaiseksi, että pystyy sen työstämään yksin (Ruusuvuori 2010, 427). Teemat olivat: varhaiskasvatus päivähoitoyksikössä ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna,

lastensuojelun tarpeen/huolen tunnistaminen ja ilmoitusvelvollisuus. Itse haastattelutilanteessa mukana oli teema-haastattelurunko sisältäen useita kysymyksiä aihealueesta. Haastattelutilanteet kestivät noin puoli tuntia, ryhmähaastattelu tunnin. Toteutus tapahtui helmi – huhtikuussa 2019.

Haastateltavista yksi työskenteli avoimissa varhaiskasvatuspalveluissa, yksi johtamistehtävissä ja loput päiväkotien lapsiryhmissä. Osa myös vuorohoidon puolella. Katson, että haastateltavien toisistaan eroavat työnkuvat antoivat aineistolle lisäväriä tuoden erilaisia näkökulmia aihetta kohtaan. Haastattelupyynnössä kerroin toivovani haastattelua lapsista kasvatusvastuussa olevilta tai johtamistehtävissä työskenteleviltä. Kaikki haastatteluun suostuneet henkilöt saattoivat olemaan varhaiskasvatuksen opettajan pätevyyden omaavia. Työkokemusta heiltä löytyi neljästä vuodesta yli kahteenkymmeneen vuoteen. Johtamistehtävissä työskentelevä omasi lisäksi esimieskoulutusta.

Nauhoitin haastattelut. Nauhoitetun haastattelun pariin pystyy palaamaan tarpeen vaatiessa (Ruusuvuori 2010, 427). Tutkija miettii haastattelun tallentamisen keinot tutkimuskysymysten mukaan. Asiaan vaikuttaa lisäksi, kuinka yksityiskohtaisesti vuorovaikutuksen elementtejä on tarkoituksenmukaista analysoida (Pietilä 2017, 124). Teemahaastattelun ominaispiirteisiin liittyy haastattelujen tallentaminen. Näin haastattelu etenee ripeästi vailla pysähdyksiä. Jos tutkija ei tallenna haastatteluja, hänen on hankalaa esittää valmiissa tutkimuksessaan suoria haastatteluotteita (Hirsjärvi & Hurme 2008, 92, 192.)

Kerroin haastateltaville, ettei heidän nimiään tai muita tunnistetietoja selviä valmiista opinnäytetyöstä. Mäkisen (2006, 114) mukaan tutkijan vakuutus haastateltavien pysymisestä anonyymeinä kannustaa ihmisiä kertomaan asioista kiertelemättä ja totuudenmukaisesti. Täten tutkija saa vaivattomammin käyttöönsä tutkimuksensa kannalta tärkeää tietoa. Hain tutkimuslupaa varhaiskasvatuksen hallinnosta ja lupa myönnettiin 21.11.2018. Aineistonkeruun pitäisi pystyä mahdollistamaan niin laaja-alaisen kontekstin kuin yksittäistapausten käsittelyn (Hakala 2018, 24).

3.3 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysin tehtävänä on antaa aineistolle selvyttä ja tätä kautta tuoda uudenlaista informaatiota tutkittavasta kysymyksestä. Analyysin tarkoitus on supistaa aineisto säilyttäen silti sen sisällään pitämä tieto. Tutkija itse asiassa tavoittelee aineistonsa tietoarvon suurentamista muokkaamalla levällään olevasta aineistosta

täsmällistä ja ymmärrettävää. (Eskola & Suoranta 2000, 137; Eskola 2015, 196 - 197.) Aineisto määrittelee analyysimenetelmän (Hakala 2017, 159). Analyysi käynnistyy monesti jo haastattelutilanteessa. Tutkija havainnoi tapauksia niiden uusiutumiseen, haarautumiseen ja erityisyyteen perustuen. Hän pystyy tyypittelemään ja luonnostelevaan mallinnuksia huomioistaan. Haastattelija saattaa hankkia lisäaineistoa varmistaakseen jonkin hahmottelemansa oletuksen tai luonnoksen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 136.)

Aineiston analyysin aloitin varsinaisesti litteroimalla nauhoittamani haastattelut sanatar-kasti. Tutkijalla on syy litteroida aineistonsa, koska suurempien kokonaissummien käsit-täminen nauhoitettua puhetta kuuntelemalla olisi haastavaa tai mahdottomuus (Ruusu-vuori 2010, 427). Litteroinnin aikana tutkija perehtyy alustavasti aineistoonsa ja etään-nyttää itseään haastattelutilanteesta (Ruusu vuori & Nikander 2017, 437). Haastattelun luotettavuutta parantaa, kun tutkija litteroi sen ripeästi haastattelun jälkeen (Hirsjärvi & Hurme 2008, 185). Ajoin haastattelut niin, että pystyin aloittamaan litteroinnin nopealla aikataululla.

Kerätty aineisto tulee muuntaa tutkittavaan asetelmaan. Litteroinnissa tutkija ja tutkimus-aineisto käyvät keskustelua, josta on tutkijalle apua muun muassa hänen täsmentäes-sään sopivaa näkemystä tutkimusongelman suhteen. Litterointi myös keventää tutkimus-aineiston analysointia. Litteroinnin tarkkuuteen vaikuttavat tutkimuksen tavoitteet ja tut-kimuksen muut käytettävät lähestymistavat. (Vilka 2005, 115; Ruusu vuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 13 – 14; Ruusu vuori & Nikander 2017, 427, 429.) Soveltuva tarkkuus litteroinnille syntyy tutkimusongelman ja menetelmällisen toimintatavan edellytyksistä. Mikäli tutkijan mielenkiinnon kohteena ovat haastatteluiden tuottamat asiasisällöt, niin varsin perinpohjainen litterointi ei ole välttämätöntä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 139; Ruusu vuori 2010, 424 – 425.)

Aineiston analyysissä käytin teemoittelua ja tyypittelyä. Haastatteluaineiston luokittelus-sa tärkein peruste on lähtöpisteenä oleva tutkimuskysymys (Hirsjärvi & Hurme 2008, 148). Laadullisen aineiston hankkimisen, tekstiksi pilkkomisen ja teknisesti käsiteltävään rakenteeseen alustamisen jälkeen seuraava vaihe on aineiston paneminen järjestyk-seen. Teemahaastattelussa muodostuu teemojen kautta yhdenlainen aineiston erittely, joka voi toimia tässä lähtöpisteenä. (Eskola & Suoranta 2000, 150 – 151.) Teemahaas-tattelun suhteen tutkijan ensimmäisen vaiheen työ on organisoida aineistonsa teemoit-tain (Eskola 2015, 194). Aineiston luokittelun tarkoituksena on aineiston systemaattinen läpi käyminen tutkimusongelman, oleellisten käsitteiden ja lähtöpisteen vaatimusten mu-kaisesti (Ruusu vuori ym. 2010, 18).

Teemoittelussa laadullinen aineisto viipaloidaan eri aihealueiden mukaisesti ryhmiin. Tällä tavoin tutkija voi vertailla määrättyjen teemojen ilmentymistä aineistossa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93.) Teemoittelulla tekstiaineistosta otetaan näkyviin joukko vaihtelevia vastauksia tai päätelmiä osoitettuihin kysymyksiin. Analyysissa voi edetä muodostamalla vastauksista tavallisimpia tyyppejä. Tyypittelyssä tutkija hakee aineistosta yhdenmukaisuuksia ja laittaa aineiston esille osista koottuja tyyppejä, tietynlaisia merkkejä hyödyntäen. (Eskola & Suoranta 2000, 179 – 181.) Tutkija pyrkii tehokkaasti pääsemään sisälle aineistoonsa hyödyntäen teoriaa, mutta varoo sen ylianalysointia teorian pohjalta (Eskola 2015, 191).

Luettuani tekstimuotoon saattamaani aineistoa läpi ja tutustuttuani siihen merkitsin paperitulosteena olevan aineiston marginaaleihin värikoodeja käyttäen merkkejä lauseista ja tekstikokonaisuuksista, joissa haastateltavat vastasivat haastattelurungon pääteemoihin: varhaiskasvatus päivähoitoyksikössä ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna, lastensuojelun tarpeen/huolen tunnistaminen ja ilmoitusvelvollisuus. Tämän jälkeen tiivistin aineistoa järjestämällä siitä tyyppejä kertomusten vastaavuuksiin perustuen. Sitten yhdistin tyypit kolmen pääluokan alle ja kirjoitin aineistosta koosteet. Tällä tavoin muotoutui yksi käsite, joka läpileikkasi koko aineiston. Myös lähestymistapa aineiston tulkintaan tarkentui.

Rajasin aineistosta analyysin ulkopuolelle haastateltujen vastaukset koskien lapsen ja perheen vaikeuksien ja niiden puheeksioton herättämiä tunteita heissä itsessään ja vanhempien reaktioita vastaanottaessaan huolipuheen. Perusteluni oli, että vaikka tunteet ohjaavat ihmisen käytöstä ja toimintaa niin opettajat kertoivat haastatteluissa toiminnastaan varhaiskasvatuksen ammattilaisina. Varhaiskasvatuksen opettajien voidaan olettaa toimivan työpaikallaan ammatillisesti asiakkaiden tilanteiden synnyttämistä tunteista huolimatta. Tekemäni haastattelut olivat tässä suhteessa asiantuntijahaastatteluja.

Kysymykset tunteisiin liittyen otin haastattelurunkoon mukaan oletuksella, että tunteet mahdollisesti vaikuttaisivat toimintaan hankalissa asiakastilanteissa. Aineisto ei kuitenkaan tukenut tätä oletusta. Näen, että huolipuheen vastaanottajan tulisi itse antaa vastaus omasta kokemuksestaan tilanteessa. Varhaiskasvatuksen kontekstissa tavallisimmin lapsen vanhempien. Alastalon & Åkermanin (2010, 384) mukaan haastateltavat antavat tapahtumien kulusta oman näkökulmansa mukaisen vastauksen. Analyysiä tehtäessä tulisi pitää mielessä, että haastateltavien toisten toimijoiden toimintaan liittyvä selitys on toisen käden tietoa. Kertomukset tunteista eivät myöskään tuoneet vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Tutkimuksen tulee tähdätä siihen, että se tuo julki tutkittavien mielipiteitä ja heidän todellisuuttaan niin hyvin kuin toteutettavissa on. Tämän aikana pitää tosin olla ymmärtämys siitä, että tutkijalla on vaikutusta kertyvään informaatioon jo aineiston keräämisen aikana ja kyseessä on tutkijan tekemät tulkinnat sekä hänen käyttämänsä käsitteistö, johon tutkittavien näkökantoja koitetaan saada sopimaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 189.)

4 TULOKSET

Varhaiskasvatuksessa voidaan tulosten mukaan toteuttaa ennaltaehkäisevää lastensuojelua käytännössä mahdollistamalla lapsille turvallisuuden kokemus. Varhaiskasvatuspalvelut tavoittavat suuren osan pienistä lapsista ja lapsi on ison osan päivää päivähoitoyksikössä, joten ennaltaehkäisevän työn rooli on mittava. Mitä nuorempi ja pienempi lapsi on, sitä haavoittuvampi hän on kehityksensä häiriintymiselle. Turvallinen ympäristö leikkiä, liikkua, tutkia, tuntea ja rakentaa minuuttaan on olennainen tekijä pienen lapsen kypsymisessä kohti kouluikää. Varhaiskasvatuspalveluja käyttävän lapsen kasvuympäristöjä ovat pääasiassa koti ja päivähoitoyksikkö.

4.1 Turvallisuutta lapselle

Varhaiskasvatuksen opettajat kertovat monista lapsen kasvua ja kehitystä tukevista tekijöistä, joista lapsi pääsee osalliseksi päivittäin varhaiskasvatuspalveluissa. Luonnollisesti, mitä heikommat resurssit lapsen perheellä on tarjottavana lapsen kasvun ja kehityksen tueksi, sitä merkittävämpää lapselle on päästä varhaiskasvatuksen piiriin. Varhaiskasvatuksessa lapselle mahdollistuu turvallinen kasvuympäristö, joka pitää sisällään strukturoidun päiväjärjestyksen säännöllisine aterioineen, arjen ennakoitavuuden, muiden lasten seuraa ja turvalliset, luottamukselliset aikuissuhteet. Turvallinen aikuinen kohottaa lapsen, luo turvallisuuden tunnetta osoittamalla hellyyttä ja asettaa rajat.

Varhaiskasvatuksen keinoin pyritään tasaamaan lasten erilaisia lähtökohtia ennen lapsen koulun aloittamista. Kysymys pitäisikö Turun rajata subjektiivista päivähoito-oikeutta jakaa haastateltujen mielipiteitä. Vuorohoidossa lapsi voi olla vain vanhemman opiskelun tai työssäkäynnin aikana. Jokaiselle lapselle laaditaan oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma lapsen yksilöllisten tarpeitten pohjalta. Ryhmäkohtainen suunnitelma tehdään ryhmän lasten henkilökohtaisten tarpeitten perusteella. Yksi haastateltava toi esille lasten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuudet ryhmän toimintaan.

Turvallisessa kasvuympäristössä kaikki aikuiset toimivat yhdessä lapsen parhaaksi. Päivittäiset ja säännölliset keskustelut vanhempien ja ammattilaisten kanssa ovat osa toimintaa. Keskusteluiden avulla muun muassa tuetaan vanhemman uskoa omaan vanhemmuuteensa, annetaan neuvoja kasvatustilanteisiin lapsen kanssa kotona sekä sovietaan yhteisistä käytännöistä lapsen hoidon suhteen. Vanhemmat voivat kokea

helpotusta pelkästään siitä, että ovat saaneet kertoa asiansa ja tulleeensa kuulluiksi. Opettajat pyrkivät olemaan helposti lähestyttäviä ja rohkaisevat vanhempia pyytämään aikaa keskustelulle aina tarvittaessa. Lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa onnistuu, kun vanhemmat puhuvat avoimesti perheen ajankohtaisesta kuormittavasta tilanteesta. Haastateltavat tuntevat kuitenkin oman työroolinsa painopistealueet sekä rajoitteet eivätkä ryhdy vanhempien parisuhdeneuvojiksi tai terapeuteiksi.

Tilanteissa, joissa vanhemman jaksaminen lapsen kanssa on koetuksella voidaan mahdollisia myöhempiä vaikeuksia ennaltaehkäistä ja vanhemmuutta tukea lapsen osallistuksessa varhaiskasvatukseen. Vanhemman jättäessä lapsensa päiväkotiin luottavaisin mielin saa hän tarvitsemaansa aikaa keskittyä itsestään huolehtimiseen saaden lisää voimia olla lapsen kanssa niinä aikoina, kun perhe on yhdessä kotona. Varsinkin avoimissa varhaiskasvatuspalveluissa mahdollistuu arjen tuki koko perheelle, jota seuraava sitaatti kuvaa:

”- - me mahdollistetaan lapselle turvallinen kasvu ja kehitys jokapäiväsel toiminnalla. Sama on myöskin avoimessa. Me mahdollistetaan niille perheille. Et kyl mekin siel aika paljo nähdään, keskustellaan. Meil on jostain kumman syyst siel nyt, koska se on avointa toimintaa, me ollaan niin läsnä niitten vanhempien kanssa, niin meil on syntynyt semmonen turvallinen keskusteluyhteys.” (P1H2)

Merkitsin haastattelukokonaisuuksia eri päivähoitoyksiköissä kirjain- ja numeroyhdistelmää *P1, P2, P3, P4* ja *P5* käyttäen haastatteluiden yksilöimiseksi. Merkitsin haastateltavat henkilöt kirjain- ja numeroyhdistelmällä *H1, H2, H3, H4, H5, H6* ja *H7*. Yllä oleva esimerkkiote on siten *P1* eli päivähoitoyksikkö yksi, *H2* eli haastateltava kaksi.

Tuloksista selviää, että perheitä voitaisiin tukea nykyistä paremmin resursoimalla varhaiskasvatukseen työntekijä, joka työskenteli lasten ja perheiden hyväksi yhteistyössä muun työyhteisön kanssa ilman pedagogista vastuuta lapsiryhmästä tai hoito- ja valvontavastuuta lapsista. Haastateltavat esittävät erilaisia ehdotuksia henkilön ammattinimikkeestä tai koulutuksesta, kuten varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä, ohjaaja, kuraattori tai psykologi. Tällä hetkellä päivähoitoyksikön mahdollisuudet tukea perhettä yksikön sisältä käsin hoituvat opettajien, lastenhoitajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veo) ja johtajan kesken. Jokaisella on kuitenkin jokin muu ensisijainen tehtävä ja työnkuva ja perhetyötä tehdään kaiken muun ohessa. Lisäresursoinnista hyötyisivät lapsi, perhe ja varhaiskasvatuksen ammattilaiset ja sitä kautta koko Turun kaupunki. Onhan ennaltaehkäisyyn panostaminen loppujen lopuksi aina kustannustehokasta.

4.2 Lapsen turvallisuus uhattuna

Opettajat toteavat, että varhaiskasvatuksessa lasta ja hänen käytöstään havainnoidaan päivittäin. Työntekijät arvioivat lapsen vointia, kokonaisvaltaista kasvua ja ulkoista olemusta. Turvallisuusuhkina lapsen suotuisalle kasvulle ja kehitykselle nähdään perheen vaikeat ja muuttuvat tilanteet. Kaikki muutokset kotiloissa näkyvät lapsessa. Vanhemmillä on mielenterveysongelmia, jaksamattomuutta ja vanhemmuustaitojen puutteita, kuten vaikeutta asettaa lapselle rajoja tai suojella lasta asioilta, jotka eivät kuulu lapsen ikä- ja kehitysvaiheeseen. Lapsella saattaa olla useita epämääräisiä poissaoloja tai perushoitoa on laiminlyöty.

Tulosten mukaan lapsessa kotitilanne näkyy monenlaisena oireiluna: aikuisiin takertumisena, levottomuutena, eristäytymisenä, väsymyksenä, keskittymiskyvyttömyytenä, erikoisina puheina ja kaverisuhteiden ongelmina sekä vaikeuksina toimia lapsiryhmässä. Ammattilaiset ovat tietoisia lapsen tavanomaisesta kasvusta ja kehityksestä ja lapsen totutusta poikkeava käytös huomataan nopeasti. Vanhempien erikoinen käytös ei noussut esille aineistossa vaan nimenomaan lapsen käytös. Pieni lapsi kertoo olotiloistaan käytöksellään ja toiminnallaan eikä aina osaa sanallisesti kertoa kokemuksistaan. Kotilojen lisäksi lapsen käytöksen taustalla voi toki olla muitakin tekijöitä.

” - - - koko ajan meil on niinku, tarkkaillaan lapsia, havainnoidaan lasten käytöstä, et sitte kun lapsi alkaa, jos lapsi alkaa käyttäytyy jotenki poikkeavasti, niin alkaa hälytyskellot soimaan, et sitten, sitten tota niin, niin saatetaan sit kysyä vanhemmilta onko kotona tapahtunu jotain semmosta.” (P2H4)

”No, mä ajattelen niin, et me nähdään lasta ja perhettä päivittäin. Se antaa meille valtavasti tietoa ja sitten on tätä vertailu, vertailupohjaa myöskin, että, tota, et aika helposti näkee, jos joku asia on vinksallaan ja sitte sitä huolta seurataan niinku ja täällä on eri ihmiset vielä, jotka tekee omii havaintojaan, niin tota, jos kaikilla alkaa nousta huoli, niin se on varmaan aika todellinen.” (P1H1)

Tulokset kertovat, että kaikilla tutkielman teossa mukana olleilla päivähoitoyksiköillä on olemassa toimintamalli huolen puheeksi ottamiseen. Huolesta puhutaan työyhteisössä tiimeissä, veon ja johtajan kanssa. Vanhempien kanssa huoli otetaan puheeksi nopealla aikataululla kasvokkaisissa keskusteluissa. Eräs haastateltava kertoo soittavansa vanhemmille päivän aikana huoltilanteissa. Keskustelulle varataan aika. Tulo- tai hakutilanteissa keskustelua huolesta ei käydä. Lapsen kanssa huoleen liittyen voidaan jutella,

varsinkin tilanteissa, joissa lapsi itse on tuonut huolen esille. Lapsen ikätaso ja huolen laatu huomioidaan mietittäessä lapsen kanssa keskustelua aiheesta. Opettajien kokemukset huolen puheeksioton helppoudesta tai vaikeudesta vaihtelevat. Tilanteessa vaikuttavat opettajan oma persoona ja työkokemus sekä se, kenen lapsen vanhemmille huolipuhe suunnataan. Myös huolen laadulla saattaa olla merkitystä sekä sillä, kokeeko huolen puheeksiottava opettaja päivähoitoyksikön kykenevän tukemaan perhettä asiassa.

Opettajien mukaan perheen eteenpäin ohjaus palveluiden piiriin lisätuen saamiseksi on pitkälti ohjaamista hyvin matalalla kynnyksellä kasvatus- ja perheneuvolaan. Varhaiskasvatuksesta ohjataan vanhempia myöskin lastenneuvolaan toisinaan. Opettaja saattaa kehottaa lapsen vanhempaa ottamaan yhteyttä kasvatus- ja perheneuvolaan tai sinne voidaan soittaa yhdessä. Lastensuojelusta, sosiaalipäivystyksestä, pyydetään konsultaatiota vähissä määrin. Aineiston perusteella varhaiskasvatuksen pääasiallinen yhteistyötaho on kasvatus- ja perheneuvola. Syntyy vaikutelmaa kuin perheen eteenpäin ohjaamisella myös vastuuta pohdinnasta lastensuojeluilmoituksen tekoon siirrettäisiin toisen tahon vastuulle. Alla olevassa esimerkkisitaatissa opettaja vastaa haastattelijan kysymykseen konsultaatiosta.

”Ainakin kasvatus- ja perheneuvolaan kyllä onnistuu. Et tavallaan sieltäkin saa sit sen. On täs aika monta sit jo ennen kun, et neuvola ja erityisopettaja ja kasvatus- ja perheneuvola, ennen ku sit saadaan varmistus, et kyl nyt on syytä, syytä tehdä.” (P1H1)

Varhaiskasvatuksesta tehdään aina lastensuojeluilmoitus lapsen ollessa selvässä vaarassa kuten tilanteissa, joissa on vahva epäily lapsen fyysisestä pahoinpitelystä tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Myös vanhemman tullessa hakemaan lasta päihtyneessä tilassa ilmoitus lastensuojeluun lähtee. Näissä tilanteissa otetaan välittömästi yhteyttä lastensuojeluun jo ennen kuin lapsen vanhemman kanssa on keskusteltu asiasta. Muun kaltaisissa tilanteissa lapsen turvallisuuteen kohdistuvan huolen ollessa pienempi käytetään paljon harkintaa mietittäessä mahdollista lastensuojeluilmoituksen tekoa.

Lastensuojeluilmoitus voidaan tehdä kätevästi Wilma opiskelijahallinto-ohjelman www-liittymän kautta, joka on käytössä varhaiskasvatuksessa Turussa. Ilmoitus tulee johtajan nimiin. Osa haastatelluista ei tiedä syytä käytännölle, toiset kertovat sen johtuvan siitä, että johtaja on joka tapauksessa mukana lapsen asioiden selvittämisessä ja hänen tulee tietää, mitä yksikössä tapahtuu. Johtamistehtävissä työskentelevä haastaltava esitti myös näkemyksensä asiasta. Hänen mukaansa johtaja ottaa sen nimiinsä, jos on

paikalla, muussa tapauksessa ilmoitus tulee toisen työntekijän nimellä, esimerkiksi varajohtajan.

”Se, se tehdään tuolt, meil on Wilman kautta. Se, kuka sen tekee, niin sen nimellä se laitetaan. Että, toki jos tääl ei oo, mä teen, jos on tarve. Mut jos en oo paikalla, niin sit sillon se, kuka sen tekee.” (P4H6)

Tulokset kertovat, että lastensuojelun kanssa yhteistyö on pienimuotoista ja sujumattomaa. Myös tilanteissa, joissa lapsi on saanut päivähoitopaikan avohuollon tukitoimenpiteenä. Varhaiskasvatuksen opettajilla on useita toiveita yhteistyön lisäämiseksi. Odotus on, että lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen ilmoituksen vastaanottaja ottaisi yhteyttä tai lapselle päivähoitopaikan avohuollon tukitoimeksi määritellyt sosiaalityöntekijä kutsuisi vaikkapa mukaan lapsen asioissa palaveriin.

Lastensuojelun jalkautuminen kasvokkain tapaamisiin päivähoitoyksiköissä muutamana kerran vuodessa madaltaisi yhteydenoton kynnystä muun muassa neuvonkysymiseen lapsen tilanteesta. Toiveena on päästä mukaan lapsen verkostopalaveriin, avoin yhteistyö, nimetty yhteyshenkilö lastensuojelun puolelta ja erityisesti tietojen vaihto. Opettajien kokemuksena on, ettei lastensuojelussa kaiketi pidetä tärkeänä varhaiskasvatuksen näkökantojen kuulemista.

Varhaiskasvatuksessa muodostuu runsaasti tietoa lapsesta ja perheestä, jonka voisi olettaa olevan tärkeää myös lapsen sosiaalityöntekijälle lasta koskevan päätöksenteon tueksi. Haastateltavat kuvaavat kuinka havainnoinnin kautta lapsesta välittyy ettei kaikki ole kohdillaan perheessä, mutteivät ymmärrä syytä lapsen käytökseen. Vanhemmat voivat olla vaikeasti perheen vaikeuksista. Perhetilanne saattaa olla lastensuojelun tiedossa, mutta informaatio ei tavoita varhaiskasvatusta. Tämä hankaloittaa päivähoitoyksikön mahdollisuuksia toteuttaa lapsen oikeanlaista tukemista vaikeassa tilanteessa.

”Niin se, et miten tärkeä se on, et me saatais tietoa ja voitais myös, just se verkosto, saatais vaihdettua sitä tietoa, koska me nähdään paljon, kuullaan paljon täällä kuitenkin.” (P1H3)

”No, se on ehkä sellanen et, se on niinku meidän puolel kauheen avointa tietty ja tota, niinkun meidän täytyykin kertoa avoimesti kaikki asiat, mut on siinä niinku sellanen tavallaan, mitä, mikä välil häirit tai niinku haittaa tavallaan meidän niinku työskentelyä tai jotenkin häiritsee, kun ei tiedä edes, kun lastensuojeluhan ei sit taas kerro meille mitään. Et me ei tavallaan niinkun välttämättä tiedetä sitä lapsen todellista tilannetta, koska

vanhemmat ei kerro useinkaan sitte kuitenkaan. Et kyl se on semmonen, mikä ois hyvä olla kuitenkin tiedos täs, kun ollaan kehit, ois niinku helpompi itekki sit havainnoida ja, ja mieltii, mist on kyse. Ja sit onhan se sellanen niinkun tavallaan se tekee siit sellast vähän kömpelöä, koska se ei toimi niinkun molempiin suuntiin...” (P3H5)

” - - ja sit siin on se, kun mehän tehään just ne vasut lapsille, siis se varhaiskasvatussuunnitelma sinne niinku päiväkotiin, minkä pohjalt me tehdään sitä työtä, niin se on vaikeeta tai vaikeampaa, jos meil ei oo mitään niinkun tavallaan just tämmösen lapsen kohdalt, et mitä ne sit ois ne semmoset, semmoset, tota, tavallaan kehittämiskohteet, mihin meidän pitäis panostaa sit siinä. Et kyl mä toivoisin, et sitä yhteistyötä tehtäis avoi, avoimemmin ja jotenki, en tiedä. Se ois varmaan kaikil, kaikkien parhaaksi, voisni kuvitella...” (P5H7)

Aineistoon perustuen voidaan todeta, että varhaiskasvatus ja lastensuojelu ovat valitettavan kaukana toisistaan. Lapsen ja perheen auttamiseksi saumaton yhteistyö eri toimijoiden välillä on tärkeää. Varhaiskasvatus on yksi osapuoli, jolla on näkemys lapsesta ja perheestä ja yhdistämällä näitä eri osapuolten tulkintoja perheestä sektorirajojen yli selkenee kokonaiskuva perheen tilanteesta ja mahdollistuu itse kunkin perheelle palveluja tarjoavan tahon vaikuttava sekä oikea-aikainen työskentely ja tuki lapsen hyväksi. Onnistuneesta yhteistyöstä hyötyvät lapsi ja perhe yksilötasolla ja jos mittakaavaksi otetaan Turun kaupungin varhaiskasvatusikäinen lapsiväestö, niin voitto olisi kaupungin mittakaavassa merkittävä.

”Ja kuitenkin se, jos pystytään varhaiskasvatusikäisen lapsen elämässä muuttamaan ja puuttumaan johonki asiaan, nii se jos mikä, on sitä varhaista puuttumista, ettei mennä sinne, et se lapsi on teini-ikänen ennen ku se saa asiaan apua, niin.” (P1H3)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman tarkoitus oli hankkia tietoa varhaiskasvatuksen työntekijöiden omista ajatuksista lapselle ja perheelle tarjottavasta tuesta varhaiskasvatuksessa ja kuulla heidän kokemuksiaan toiminnasta tilanteissa, joissa työntekijällä syntyy huolta lapsesta. Tutkimuskysymyksiin hain vastauksia haastattelemalla seitsemää varhaiskasvatuksen opettajaa. Tutkielmani perusteella opettajat tunnistavat varhaiskasvatuspalvelut osaksi ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Varhaiskasvatusta katsottaessa erityisesti ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna korostuu aineiston mukaan lapsen kokema turvallisuuden tunne, joka muodostuu jokapäiväisestä turvallisesta kasvuympäristöstä ja turvallisista aikuisista. Ennaltaehkäisevään lastensuojeluun opettajat liittävät myös ongelmien varhaisen tunnistamisen ja niihin puuttumisen. Haastavan kotitilanteen lisäksi lapsella voi olla kehitykseensä liittyviä pulmia ja niiden tunnistaminen varhaisessa vaiheessa mahdollistaa lapselle tuen piiriin siirtymisen. Oikea-aikainen tuki on myös myöhempiä ongelmia ennaltaehkäisevää toimintaa.

5.1 Ennaltaehkäisevä lastensuojelu varhaiskasvatuspalveluissa

Aineiston pohjalta päivähoitoyksiköillä on toimintamalli huolen puheeksi ottamiseen. Toimintakäytännöt huolen luokittelussa lastensuojelulliseksi ovat yhteneväiset. Lastensuojelulliseksi huoli muuttuu välittömästi lapsen turvallisuuden ollessa vakavasti uhattuna ja tilanteen akuuttista luonteesta johtuen toimitaan nopeasti. Huolen ollessa lapsen turvallisuutta vähemmän uhkaava huolta ei ensisijaisesti nimetä lastensuojelulliseksi vaan perhe ohjataan hyvin herkästi etupäässä kasvatus- ja perheneuvolaan ja joskus muihinkin lapsiperheiden peruspalveluihin. Toimintamallissa huoleen liittyen keskustelua käydään työyhteisön sisällä sekä yhdessä vanhempien kanssa. Vanhempien kanssa huoli otetaan puheeksi pikaisesti ja pääsääntöisesti vanhemmat kutsutaan keskusteluun. Etenkin varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli korostuu tilanteissa. Lastensuojelu erikoispalveluna on pääsääntöisesti viimesijainen ja ensin yritetään auttaa perhettä muilla keinoin.

Aineiston perusteella perheen vaikeudet tulevat näkyviin varhaiskasvatuksessa nimenomaan lapsen käytöksensä. Perheen muuttunut tilanne ja lapsen reagointi siihen saattaa olla lyhytaikaista ja juontua vaikkapa uuden perheenjäsenen tulosta mukaan kuvioihin.

Pitkittyneissä tilanteissa syy lapsen huolta herättävään käytökseen on epäselvempi. Kyse voi olla esimerkiksi vanhemmuuteen liittyvistä tuen tarpeista, kuten vanhempien epäjohtonmukaisesta toiminnasta lapsen kasvatuksessa tai ylipäänsä vanhemmuus tuntuu olevan hukassa. Vanhempien kykyyn vastata lapsensa tarpeisiin vaikuttavat vanhemman omat voimavarat, joita saattavat kuluttaa esimerkiksi mielenterveysongelmat, yksinhuoltajuus, erotilanne, vuorotyö tai oma kotoutumisprosessi uuteen maahan ja kulttuuriin. Aineisto keskittyi lapseen ja hänen olemiseensa päivähoitoyksikössä ja syiden kuvaaminen vanhemmuuteen liittyvien tuen tarpeiden taustalla jäi vähäiseksi. Esimerkiksi perheen taloudellinen tilanne ei noussut esiin.

Aineisto kuvaa, kuinka opettajat keskittyvät työssään lapsiryhmiin ja päivähoitoyksiköihin tulisikin saada työntekijä, joka toimisi lapsiryhmistä erillään ja keskittyisi pelkästään lapsen perheen tukemiseen. Tämän henkilön pitäisi olla helposti lähestyttävä ja hän tukisi niin lasta, vanhempia kuin opettajakin. Tällä tavoin perhettä voitaisiin auttaa päivähoitoyksikön sisällä ilman tarvetta lähettää perhe muihin palveluihin. Johtamistehtävissä työskentelevä haastateltu toi esiin, että Turun kaupungissa on mietittykin erilaisia vaihtoehtoja lisätuen turvaamiseksi perheille varhaiskasvatuspalveluissa, etenkin vuorohoidossa.

Aineistosta käy ilmi, että yhteistyö lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä ei toimi ja se voi selittää työntekijöiden lastensuojelun konsultaation käytön vähäisyyttä. Varhaiskasvatus ja lastensuojelu näyttäytyvät toisistaan erillisinä instituutioina, jotka eivät tunne toisiaan. Toisiinsa tutustuminen saattaisi lisätä konsultaatiota ja mahdollisesti lapsen auttamisen varhaistumista. Muodostuu käsitys, että varhaiskasvatuksen opettajat koki-sivat, etteivät lastensuojelun työntekijät piittaa heidän näkemyksistään tai väheksyisivät niitä, koska heitä ei oteta kumppaneiksi miettimään lapsen ja perheen tilannetta. Tiedon kulkeutumattomuus heikentää varhaiskasvatuksen kykyä tarjota lapselle tukea. Tieto perheen tilanteen kehittymisestä on hyvin pitkälle lapsen vanhempien kertoman varassa ja kaikki vanhemmat eivät kerro asioista. Lapsen asiakkuuden ollessa lastensuojelussa toiveena on, että sieltä suunnalta oltaisiin aktiivisia ja kutsuttaisiin mukaan yhteistyöhön.

Aineisto muodostui monipuoliseksi, koska sisälsi yksilöhaastatteluiden lisäksi myös ryhmähaastattelun. Ryhmässä nousi esille erityisesti työtoverien tuki epävarmuuden hetkellä ja päivittäiset keskustelut työyhteisössä. Yksittäisen työntekijän huolestuessa lapsesta saattoi hän kertoa huolestaan kollegoille saaden joko vahvistuksen omalle ihmettelylleen tai helpotuksen tunteen siitä, etteivät muut olleet huolissaan asiasta. Koke-neempaan työntekijään turvautuminen auttoi saamaan huolelle mittasuhteet. Jokainen lapsen ja perheen kanssa työskentelevä näkee asiat eri tavoin ja jos usealla ihmisellä

herää huoli lapsesta, on huoli varmasti aiheellinen. Ryhmä toi näkyviin, että perheillä on erilaisia tapoja elää ja saakin olla, kunhan elämäntapa ei vahingoita lasta.

Aineisto oli kokonaisuutena hyvin yhteneväinen. Toisenlainen tulos olisi ollutkin huoletuttava, ohjaahan varhaiskasvatustoimintaa niin laki kuin varhaiskasvatussuunnitelmatkin. Ennaltaehkäisevässä työssä merkitykselliseksi tekijäksi nousivat turvalliset aikuiset. Pahimmassa tapauksessa varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat olla lapsen elämässä ainoat turvalliset aikuissuhteet. Lapsen turvallisuuden kokemukseen vaikuttavat tunne siitä, että on tullut kohdatuksi ja kuulluksi päivittäin sekä luottamuksellisen suhteen rakentuminen. Aikuisten pysyvyys on tärkeää.

Varhaiskasvatuspalveluissa on ollut meneillään muutoksia ja uudistukset jatkuvat tulevaisuudessakin. Lapsen kokemus perusturvallisuuden tunteesta kasvaessaan ehkäisee mahdollisia myöhempiä ongelmia. Tältä pohjalta varhaiskasvatuksen kykyyn tarjota lapselle ja perheelle ennaltaehkäisevää lastensuojelua vaikuttaa heikentävästi subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaaminen, ryhmäkokojen suureneminen, lasten yksilölliseen tuen tarpeeseen vastaamattomuus sekä pula työntekijöistä. Jokaisen varhaiskasvatuksen koulutukseen ja työhön hakeutuvan tulisi ymmärtää tuleva suuri ja merkityksellinen roolinsa pienen lapsen elämässä, jolla voi olla kausakantoisia seurauksia.

Varhaiskasvatus tai päivähoito, jota termiä aikaisemmin yleisesti käytettiin, oli pitkään osa sosiaalihuoltoa, kunnes siirtyi osaksi opetushallintoa ja sivistystoimialaa. Viime aikoina varhaiskasvatuksessa onkin korostettu pedagogiikkaa ja pyritty lisäämään opettajien määrää lapsiryhmissä. Varhaiskasvatus on nähty enenevässä määrin pienten lasten kasvatuksena ja opetuksena osana koulujärjestelmää. Tutkielmaa kirjoittaessa tuleva varhaiskasvatuksen sosionomin työnkuva on vielä epäselvä. Keskityttäessä varhaiskasvatukseen nimenomaan ennaltaehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta tärkeäksi tekijäksi muodostuu lasten ja aikuisten väliset suhteet ja työntekijöiden kyky havainnoida lasta ja lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointiaan. Tämä tulisi huomioida alan koulutuksissa ja työhön rekrytoinnissa.

5.2 Jatkotutkimusaiheet, luotettavuus ja eettisyys

Jatkotutkimuksena tälle tutkielmalle voisi selvittää lasten tai vanhempien omakohtaisia kokemuksia varhaiskasvatuksesta ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna tai kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöiden näkemyksiä heidän toiminnastaan perheiden auttamiseksi

ja yhteistyöstä varhaiskasvatuksen kanssa. Myös lastenneuvolan tukea perheelle ja yhteistoimintaa muiden palvelujen kanssa voisi kartoittaa. Tutkielman aineistosta nousi kritiikkiä lastensuojelua kohtaan ja esitettiin useita toiveita sinne suuntaan. Jatkotutkimuksena voisikin tutkia lastensuojelun työntekijöiden, esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden, ajatuksia yhteistyöstä varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa ja varhaiskasvatusta lastensuojelun avohuollon tukitoimena.

Kanasen (2014, 19) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen tutkimustulosta ei pystytä yleistämään, sillä se on validi vain tutkimuskohteen kohdalla. Tutkielmani aineisto oli hyvin samantyyppisiä vastauksia antava, vaikka päivähoitoyksiköt sijaitsivat eri osissa kaupunkia. Tähän perustuen voitaisiin esittää, että Turun kaupungissa varhaiskasvatuspalveluissa toiminta on samansisältöistä ennaltaehkäisevään lastensuojeluun liittyvien tekijöiden osalta. Yleistettävyydessä on kuitenkin otettava huomioon haastateltavien määrä ja yhteistyössä mukana olleiden päivähoitoyksiköiden pienuus.

Olen kuvannut tutkielmassani sen eri osa-alueiden etenemistä avoimesti luotettavuuden lisäämiseksi. Olen lisäksi ottanut huomioon tutkimuksen tuloksiin vaikuttavia asioita. Luotettavuutta arvioitaessa voidaan lähteä siitä, että kvalitatiivinen tutkimus on luotettava, mikäli kerätty informaatio kertoo nimenomaan siitä kysymyksestä ja niistä tapahtumista, joihin tutkielmassa pyrittiinkin paneutumaan (Hirsjärvi & Hurme 2008, 187; Ruusuvoori ym. 2010, 27; Hakala 2018, 23 – 24). Reliabelius liittyy siihen, että koko hyödynnettävissä oleva aineisto on huomioitu, litterointi on asianmukaista ja niin edespäin. Merkityksellistä on lisäksi, että tulokset kuvastavat niin suurella määrällä kuin mahdollista tutkittavien ajattelua. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 189.)

Olen ottanut eettiset näkökohdat huomioon koko tutkimusprosessin ajan. Ensimmäiseksi hain tutkimuslupaa opinnäytetyötäni varten varhaiskasvatuksen hallinnolta (Liite 1). Sopuessani haastattelun ajankohdasta lähetin samalla sähköpostitse haastattelupyynnön hyväksyneille haastattelun teemat etukäteen tutustuttavaksi. Tuomen & Sarajärven mukaan (2018, 86) on eettisesti aiheellista informoida haastateltavaa tutkimuksen aihepiiristä.

En ole sisällyttänyt tutkielmaani varhaiskasvatuspalveluja käyttäviin lapsiin ja vanhempiin liittyviä yksityiskohtaisia kuvauksia tilanteista, joissa työntekijän huoli herää, vaikka näitä on kerrottu haastattelutilanteissa lapsen ja perheen yksityisyyden suojaamiseksi edes nimettömänä. Olen huomionnut, että tutkielman kontekstina on yksi kaupunki ja tilannekuvaus saattaisi mahdollisesti johtaa lapsen ja perheen tunnistamiseen.

Opinnäytetyössä ei mainita yhteistyötä tehneiden päivähoitoyksiköiden tai haastateltujen ammattilaisten nimiä tai muita tunnistetietoja. Muunnettaessa haastatteluaineistoa tekstimuotoon analyysia varten tutkija voi pyyhkiä pois aineistosta tunnistetiedot eli anonymisoida aineistonsa. (Kuula & Tiitinen 2010, 452; Ruusuvuori & Nikander 2017, 438.) Tutkimusetiikka edellyttää, että tutkittaville on annettava mahdollisuus esiintyä valmiissa tutkimuksessa anonymieina. Anonymisyys koskee niin tutkimukseen osaa ottaneita organisaatioita kuin yksityishenkilöitä (Mäkinen 2006, 114). Säilytän nauhoitetut haastattelut turvattuna tutkimuksen valmistumiseen saakka, jonka jälkeen hävitän aineiston. Mukana olevien päivähoitoyksiköiden johtajien yhteystiedot pidän itselläni siihen asti, kunnes olen lähettänyt heille kopion valmiista opinnäytetyöstä. Opinnäytetyön kopio lähetetään lisäksi tutkimusluvan myöntäneelle taholle.

5.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön aiheena oli alun alkaen varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välinen suhde ja ajatuksena tarkastella aihetta varhaiskasvatuksessa työskentelevien näkökulmasta. Aihe oli kuitenkin liian laaja ja täytyi rajata asioihin, joihin haastateltavat osaisivat antaa vastauksia eli heidän omaan työhönsä liittyviin asioihin: ymmärrys tai sen puute varhaiskasvatuspalveluista ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna ja tähän liittyen perheen vaikeuksien tunnistaminen ja toiminta tilanteissa, kun huoli herää. Haastattelukysymyksenä oli myös varhaiskasvatuksen kehittäminen perheiden tarpeisiin entistä paremmin vastaamaan kykeneväksi sekä yhteistyö lastensuojelun kanssa ja toiveet sen kehittämiseen. Kaikenlainen kehittämistyö kiinnostaa itseäni ja halusin kuulla lapsen ja perheen tukemiseen liittyviä kehittämisideoita haastateltavilta.

Työn teoriaosan kirjoitin pohjautuen siihen, miten työni keskeiset käsitteet ilmentivät tutkittavaa asiaa. Teoria käsittelee varhaiskasvatusta, joka koostuu lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja oppimisesta yhteistyössä vanhempien kanssa. Ennaltaehkäisevään lastensuojeluun lukeutuu lapselle tarjottava hänen kasvunsa ja kehityksensä edellyttämä tuki ja erityinen tuki. Kerättyäni puolet aineistosta huomasin, että olen keskittynyt teoriaosuudessa osin ennaltaehkäisevään lastensuojelun kannalta toissijaisiin asioihin. Merkityksellistä olikin lapsen turvallisuus niin kasvuympäristöissä kuin ihmissuhteissa. Tavaltaan tuloksen olisi pitänyt olla ehkäpä jopa itsestäänselvyys. Minut se kuitenkin yllätti. Samankaltainen eetos ilmeni lopuistakin haastatteluista.

Tutkielman teoriaosan kirjoittaminen ikään kuin tempaisi mukaan ajankohtaiseen puheeseen varhaiskasvatuksen opettajien pätevyysvaatimuksista jatkossa ja pedagogiikan vahvistumisesta. Mielestäni on hyvä, että pedagogiikalle annetaan arvoa ja varhaiskasvatus nähdään pienen lapsen oppimisympäristönä. Ei vain lapsen hoitopaikkana, joka mahdollistaa vanhempien työssäkäynnin. Aloin itsekin vertailla ajatuksissani sosionomi (AMK) koulutusta ja kasvatustieteitten yliopistokoulutusta. Tutkielmani käsitteli kuitenkin varhaiskasvatusta nimenomaan ennaltaehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta ja tällöin korostuvat pedagogiikan sijaan muut asiat, kuten ennakoitavuuden, hyväksynnän ja välittämisen kokemusten tarjoaminen lapsille. Haastateltavat palauttivat minut maan pinnalle. Tämä oli ehdottomasti suurin oppimiskokemus opinnäytetyön prosessin aikana.

Tämä opinnäytetyö on ensimmäinen kirjallinen, tutkimuksellinen päättötyö, minkä olen tehnyt. Tästä syystä koko prosessi, kaikkine vaiheineen, on ollut oppimiskokemus. Haastattelijana kehityin omasta mielestäni, mitä useampaa henkilöä haastattelin. Jos vertaan ensimmäistä ja viimeistä tekemääni haastattelua, niin jälkimmäisessä annoin haastateltavan kertoa vapaammin ja toisaalta taas en ”vaatinut” vastauksia. Aineiston analyysi osoittautui työn haastavimmaksi vaiheeksi, kuten joissakin menetelmäkirjallisuuksissa todetaankin. Tämän prosessin läpikäyneenä olen valmiimpi jatkamaan eteenpäin kohti uusia päättötyitä. Tällöin omaisin jo työn alkaessa enemmän käsitystä siitä, mitä on edessä ja esimerkiksi tutkimuskysymysten tai haastattelukysymysten, mikäli aineiston keruu tapahtuisi haastatteleamalla, laatiminen olisi helpompaa. Opinnäytetyöhön liittyvän prosessin hallinta kokonaisuutena on lisääntynyt.

LÄHTEET

Alastalo, M. & Åkerman, M. 2010. Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Ruusu vuori, J.; Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 372 – 394.

Alasutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uud. p. Tampere: Vastapaino.

Avi puuttui päiväkotien henkilöstömäärään. 2019. Opettaja 1, 81. Saatavilla myös osoitteesta <https://www.opettaja.fi/digilehti/oa0119/80-14>

Eriksson, E. & Arnkil, T. E. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. 8. p. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämistäitiö. Oppaita 60. Viitattu 28.1.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence

Eskelinen, M. & Hjelt, H. 2017. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapsen tuen toteuttaminen. Valtakunnallinen selvitys 2017. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:39. Viitattu 28.1.2019. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80737/okm39.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

Eskola, J. 2015. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimukseen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 185-206.

Eskola, J.; Lätti, J. & Vastamäki, J. 2018. Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa, Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 5. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 27-51.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. uud. p. Tampere: Vastapaino.

Hakala, J. T. 2018. Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa, Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 5. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 14-26.

Hakala, J. T. 2017. Tulevan maisterin graduopas. Helsinki: Gaudeamus.

Heinämäki, L. 2006. Varhaisen tuen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa. VarTu – hankekuvaus 2004-2005. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:26. Viitattu 12.1.2018. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72949/Selv200626.pdf?sequence=1>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Kananaoja, A. & Ruuskanen, K. 2019. Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi. Loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:4. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161379>

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja.

Karila, K.; Kosonen, T. & Järvenkallas, S. 2017. Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017-2030. Suuntaviivat varhaiskasvatukseen osallistumisasteen nostamiseen sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:30. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80221/okm30.pdf>

Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016. Helsinki: Opetusministeriö. Raportit ja selvitykset 2016:6. Viitattu 25.1.2019. https://www.oph.fi/download/176638_vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf

Karjalainen, T.; Korhonen, K.; Kytölä, T.; Vikberg, T.; Alila, K. & Vuorinen, L. 2016. Peruspalvelujen tila -raportti 2016, osa II. Kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunta. Helsinki: valtiovarainministeriö. Valtiovarainministeriön julkaisu -9/2016. Viitattu 25.1.2019. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74865>

Kaukoluoto, E. 2010. Onko varhaisen tuen päiväkotiki mahdollinen? Tutkimus varhaiskasvatuksen yhteisöllisestä kehittämisestä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 231. Viitattu 29.1.2019. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19878/onkovarh.pdf?..>

Koivisto, K. 2012. Koettu hallitsematon minuus – kokemus psykoosista ja autetuksi tulosta psykiatrisen sairaalahoidon aikana. Fenomenologinen lähestymistapa. Kokemuksen tutkimus III. Teoria, käytäntö, tutkija. Rovaniemi: Lapin yliopistokeskus, 117 – 144.

Korkiala, R.; Kallio, K-P. & Häkli, J. 2016. Tunnustaminen näkökulmana ja käytäntönä lapsi- ja nuorisotyössä. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2016, vol. 17. Viitattu 28.1.2019. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/100728>

Kuula, A. & Tiitinen, S. 2010. Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa Ruusuvoori, J.; Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 446-459.

Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 20.11.2018. <http://www.julkari.fi/handle/10024/116712>

Lastensuojelulaki. 2007. L 13.4.2007/417 muutoksineen. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun ja päivähoito-yhteistyötä kehitettävä. 2012. Lehdistöiedote 18.1.2012. Lastensuojelun Keskusliitto. Viitattu 26.1.2019. <https://www.lskl.fi/teemat/ehkaiseva-tyo/lastensuojelun-ja-paivahoidon-yhteistyota-kehittava/>

Lastensuojelun käsikirja. 2019. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 28.1.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojelualan-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>

Lastensuojelutilasto 2018. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 12.1.2018. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=s07XBwA=&region=szYztTZJAQA=&year=sy6rsDbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201802280718>

Liimakka, S. 2012. Kokemus, kieli ja kokemuksen mieli – metodologisia pohdintoja. Teoksessa Kiviniemi, L.; Koivisto, K.; Latomaa, T.; Merilehto, M.; Sandelin, P. & Suorsa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus III. Teoria, käytäntö, tutkija. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 101 - 116.

Luo luottamusta – Suojele lasta. 2017. Opas yhteistyöstä lapsia ja perheitä työssään kohtaaville. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 27.1.2019. <https://verkkokoulut.thl.fi/web/suojele-lasta>

Luoto, S. 2018. Perhetyön jalkautuminen päiväkoteihin. Teoksessa Autio, E. (toim.) Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa- varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos hyvinvoinnin tukena. Kehittämistyön

tuloksia. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 38/2018. Viitattu 28.1.2019. <http://www.julkari.fi/handle/10024/137331>

Merilä, J. 2019. Vaaratilanteet arkea päiväkodeissa. Talentia 2, 42.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky, 81-145.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan A B C. Helsinki: Tammi.

Paananen, R.; Ristikari, T. & Gissler, M. 2013. Lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavat teki-jät – kansallinen syntymäkohortti 1987. Teoksessa Pelkonen, M.; Hakulinen-Viitanen, T.; Hie-tanen-Peltola, M. & Puumalainen, T. (toim.) Hyvinvointia useammille – Lasten ja nuorten palvelut uudistuvat. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 17-23. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:36. Viitattu 12.1.2018. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/69954/URN_ISBN_978-952-00-3452-8.pdf

Paavola, A.; Honkavaara, P.; Muuronen, K.; Mäkinen, P.; Tolonen, M. & Varsa, M. 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuaa, mitä pitäisi kehittää? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ja sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia. Viitattu 28.1.2019. https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2017/03/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf

Perhetilasto 2018. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 12.1.2018. <https://sotkanet.fi/sotkanet.fi/taulukko/?indicator=szYKAAA=&region=szYztTzJAQA=&year=sy6rsDbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201802280718>

Pietilä, I. 2017. Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Hyvärinen, M.; Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 111-130.

Pihlaja, P. & Neitola, M. 2017. Varhaiserityiskasvatus muuttuvassa varhaiskasvatuksen kentässä. Kasvatus & Aika 11, 70-91. Viitattu 28.1.2019. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/issue/view/4810>

Rantala, A. & Uotinen, S. 2018. Varhaiskasvattajan ja perheen yhteistyön merkitys. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.) Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-Kustannus, 121-140.

Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvoori, J.; Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424- 431.

Ruusuvuori, J. & Nikander, P. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Hyvärinen, M.; Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 427-444.

Ruusuvuori, J.; Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvoori, J.; Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9-38.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2018. Sähköinen perhekeskus. Kehittämistarpeet, tavoittila, skenaariot ja toimenpide-ehdotukset. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 57/2018. Viitattu 12.1.2018. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161209/Rap_57_18_Sahkoinen%20perhekeskus_netiti.pdf

Strateginen sopimus 2018. Hyvinvointitoimiala. Viitattu 12.1.2018. <http://ah.turku.fi/kh/2017/1218028x/Images/1582625.pdf>

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2018. Viitattu 12.1.2018. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/ehkaiseva_lastensuojelu

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2019. Viitattu 28.1.2019. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen/huolen-vyohykkeet

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uud. p. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Turun kaupungin operatiivinen suunnitelma 2018. Sivistystoimiala. Varhaiskasvatus. Viitattu 26.1.2018. <http://ah.turku.fi/kasopelk/2017/0920011x/Images/1559168.pdf>

Turun kaupungin toimintasuunnitelma 2016-2019. Strategisiin ohjelmiin sisältyvät linjaukset ja alatavoitteet. Liite 5. Viitattu 12.1.2018. http://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/strategisten_ohjelmien_linjaukset_ja_alatavoitteet.pdf

Turun kaupungin toimintasuunnitelma. Vuoden 2018 talousarvio ja vuosien 2018-2012 talous-suunnitelma. Kaupunginjohtajan talousarvioesitys 16.10.2017. Viitattu 12.1.2018.

https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//171114_turun_kaupungin_toimintasuunnitelma_2018-2021.pdf

Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Viitattu 26.1.2019. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//turun_varhaiskasvatussuunnitelma_150517.pdf

Turun kaupungin www-sivut 2019. Päivähoito ja koulutus. Viitattu 26.1.2019. <http://www.turku.fi/paivahoito-ja-koulutus/varhaiskasvatus/paivahoidon-ja-esiopetuksen-info/varhaiskasvatus-ja>

Turun kaupungin www-sivut 2018. Tilinpäätös 2017. Viitattu 11.1.2018. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//tilinpaatoskirja_2017_netiversio.pdf

Valtonen, A. 2005. Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Ruusuvoori, J. & Tiittula, L. (toim.) haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 223-241.

Varhaiskasvatus 2018. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 32/2018. Viitattu 19.11.2018. <https://www.slideshare.net/THLfi/varhaiskasvatus-2017-tilasto>

Varhaiskasvatustilasto 2018. L 13.7.2018/540. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Varhaiskasvatuksen laatukäsikirja. 2015. Turku: Sivistystoimiala. Varhaiskasvatus- ja perusopetusjaosto. Viitattu 26.1.2019. http://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/laatukasikirja_20.3.2015.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Opetushallitus 2019. Helsinki: Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Viitattu 25.1.2019. https://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Varhaiskasvatustilasto 2017. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 12.1.2018. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=sy5xBQA=&region=szYztTZJAQA=&year=sy6rsDbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201802280718>

VarPu 2005. VarPu. Lapselle tukea ajoissa. Opettajat ja lastentarhanopettajat ovat avainasemassa lasten hyvinvoinnin ja turvallisen elämän takaajina. Opettaja numero 38 B. Saatavilla myös

osoitteesta <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Varpu-tukea-lapselle-ajoissa.pdf>

Vilka, H. 2005. tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi. Selvitys lapsi-, nuoriso- ja perhepalveluiden toteuttamiseen liittyvistä yhdyspinnoista muuttuvassa toimintaympäristössä. 2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 8/2018. Viitattu 26.1.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160555/LAPE-loppuraportti_FINAL.pdf

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2019. Viitattu 28.1.2019.

Tutkimuslupa

Varhaiskasvatuksen
hallinnon tutkimuslupa

Haastattelun teemat

Haastattelun
teemat.docx

Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelurun
ko.docx